

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jakub Pail

Právní regulace platebního styku

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb, Ph.D.

Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22.11.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22.11.2017

.....

Jakub Pail

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. Petru Kotábovi, Ph.D., za poskytnuté odborné rady a vstřícnou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

Prohlášení	2
Poděkování	3
Obsah	4
Seznam zkratk	6
1. Úvod	10
2. Vymezení základních pojmů	17
2.1 Vymezení platebního styku jako společenského fenoménu	17
2.2 Platba a platební transakce	19
2.3 Vymezení a vývoj peněžního prostředku	21
2.4 Vymezení platebního prostředku	25
2.5 Vymezení elektronických peněz	27
2.6 Platební příkaz a provádění platebních transakcí	29
2.7 Platební služba	30
3. Právní regulace poskytování platebních služeb	36
3.1 Banka	36
3.2 Vymezení osob oprávněných poskytovat platební služby a osob oprávněných vydávat elektronické peníze	37
3.3 Důvody právní regulace poskytovatele platebních služeb	41

3.4 Podoba právní regulace poskytovatele platebních služeb	43
3.5 Právní úprava práv a povinností mezi poskytovatelem platebních služeb a uživatelem	45
4. Platební systémy	51
4.1 Vymezení platebního systému a neodvolatelnosti příkazu k zúčtování	51
4.2 Účast na platebním systému	55
4.3 Platební systém CERTIS	58
4.4 Struktura právní úpravy platebního styku v Evropské unii a vznik platebních systémů na základě přeshraniční spolupráce	60
5. Závěr	64
Seznam použitých pramenů a literatury	69
Abstrakt	76
Abstract	78
Klíčová slova/Keywords	80

Seznam zkratk

Exekuční řád

zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení o poplatcích za karetní transakce

nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/751 o mezibankovních poplatcích za karetní platební transakce

Nařízení o přeshraničních platbách

nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 924/2009 o přeshraničních platbách ve Společenství a zrušení nařízení (ES) č. 2560/2001

Nařízení o úhradách a inkasu v eurech

nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 260/2012, kterým se stanoví technické a obchodní požadavky pro úhrady a inkasa v eurech

Nový zákon o platebním styku

zákon č. 370/2017 Sb., o platebním styku, který nabude účinnosti dne 13.1.2018

Občanský soudní řád

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Starý občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Směrnice o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech

směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/26/ES o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými papíry

Směrnice o porovnatelnosti poplatků

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/92/EU o porovnatelnosti poplatků souvisejících s platebními účty, změně platebního účtu a přístupu k platebním účtům se základními prvky

Směrnice o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/110/ES o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz, o jejím výkonu a o obezřetnostním dohledu nad touto činností, o změně směrnic 2005/60/ES a 2006/48/ES a o zrušení směrnice 2000/46/ES

Směrnice o přístupu k činnosti úvěrových institucí

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu

Směrnice PSD

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES o platebních službách na vnitřním trhu (odvozeno z anglického názvu Payment Services Directive)

Trestní zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška o platebních systémech s neodvolatelností zúčtování

vyhláška České národní banky č. 140/2011 Sb., o platebních systémech s neodvolatelností zúčtování

Vyhláška o stanovení pravidel tvorby čísla účtu v platebním styku

vyhláška České národní banky č. 169/2011 Sb., o stanovení pravidel tvorby čísla účtu v platebním styku

Zákon o bankách

zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o centrální evidenci účtů

zákon č. 300/2016 Sb., o centrální evidenci účtů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o České národní bance

zákon České národní rady č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o družstevních záložnách

zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o oběhu bankovek a mincí

zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí a o změně zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o ochraně osobních údajů

zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o omezení plateb v hotovosti

zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o platebním styku

zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o poštovních službách

zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon proti praní špinavých peněz

zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

Zákon směnečný a šekový

zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů

1. Úvod

Je-li mým úkolem pojednat o problematice platebního styku, je třeba rozlišovat dvě relativně oddělené části tohoto fenoménu, a to platební styk hotovostní a bezhotovostní. Obě tyto části jsou právními předpisy regulovány relativně samostatně. Já se ve své práci hodlám zaměřit zejména na platební styk bezhotovostní, což má důvod zejména v terminologickém zakotvení pojmu platebního styku v platné právní úpravě.

Téma své diplomové práce jsem si vybral především proto, že jsem v něm našel výrazně regulovanou oblast práva a při úvaze nad důvody a podobou právní úpravy jsem dospěl k závěrům o některých nejasnostech. Svým rozsahem je klíčový zákon o platebním styku, kterým se ve své práci budu zejména zabývat, oproti svému předchůdci výrazně obsáhlejší.¹ Dne 13.11.2017 byl přitom publikací ve Sbírce zákonů vyhlášen nový zákon o platebním styku. Nové znění právní úpravy platebního styku je ještě podrobnější.²

V této i každé jiné technologicky sofistikované oblasti je třeba nalézt podobu právní regulace, která vhodně vyváží a vzájemně skloubí požadavky na dodržování určitých ochranných pravidel s potřebou co nejmenší legislativní zátěže. Při tvorbě právních norem je třeba dodržet formální požadavek v podobě zachování legislativního procesu. Jsem přesvědčen, že vedle výše uvedeného formálního požadavku je při vytváření vůle zákonodárného orgánu zapotřebí vycházet z materiálního požadavku potřebnosti a účelnosti vznikající právní regulace určité skutkové problematiky. Odborná literatura mezi nedostatky v oblasti tvorby práva mimo jiné řadí „celkově

1 Předchůdce účinného zákona o platebním styku, zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku), obsahoval ke konci celkem 51 paragrafů, což je ve srovnání s účinným asi 1/3.

2 Přijatý zákon obsahu je celkem 280 paragrafů.

vysoký objem tvorby právních norem znesnadňujících právní orientaci i běžnou dostupnost, přehlednost a srozumitelnost práva jako celku ... “ a „pokusy cestou právních norem řešit to, k čemu jsou určeny jiné prostředky regulace chování, resp. co by vůbec nemělo být regulováno ... “³.

Zejména s ohledem na stále se zvyšující nárůst legislativy je třeba uvažovat v rovině její legitimacy. Aplikace kogentních pravidel musí plynout ze společenské potřeby, přičemž odůvodnění existence výsledné regulace by mělo být přesvědčivé. Extenzivní zásahy regulatorních opatření jsou přitom nežádoucí. Otázkou, kterou se chci v rámci zadaného tématu dotknout, je, do jaké míry je prizmatem společenského zájmu užitečné používat nástroje veřejného práva, jaké důsledky jejich stále častější používání má a neexistuje-li efektivní alternativa současného vývoje.

Velká část předmětné právní úpravy je českým zákonodárcem přijata jako implementace právních aktů Evropské unie vyvolané závazkem plynoucím z členství v této nadnárodní organizaci, přičemž stejně je tomu i u zákona o platebním styku, resp. nového zákona o platebním styku. Základem platební legislativy Evropské unie je směrnice PSD. Jednotlivé části předmětné problematiky poté upravují ještě další tři právní akty EU, kterými jsou směrnice o neodvolatelnosti zúčtování, směrnice o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz a nařízení o přeshraničních platbách.

Normotvorba evropských legislativních orgánů je častým předmětem kritiky, ať už z hlediska obsahového nebo ideologického. Z ideologického hlediska lze předestřít např. následující argument zmiňující dusivý efekt blahodárného principu neviditelné ruky trhu⁴ přijetím zdánlivě ochranných legislativních aktů. Důsledkem existující veřejnoprávní regulace např. v oblasti poskytování platebních služeb může být

3 GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1. s. 103.

vytvoření překážek pro vstup do podnikání v odvětví, což může mít za důsledek snížení počtu poskytovatelů. Zachování konkurenčního prostředí spolu s existencí antimonopolního zákonodárství je přitom nezbytné pro samotnou existenci nám známého ekonomicko-právního společenského uspořádání. Existence nevhodné právní úpravy tak může vyvolat nezvratné společenské ztráty. V současné době se však podobná hrozba neprojevuje, když podle příslušných seznamů vedených Českou národní bankou je v České republice ke dni 6.3.2017 registrovaných celkem 46 bank a poboček zahraničních bank, 32 platebních institucí a poboček zahraničních platebních institucí, 3 instituce elektronických peněz a poboček zahraničních institucí, 13 vydavatelů elektronických peněz malého rozsahu, 143 poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu, 95 zahraničních institucí elektronických peněz poskytujících přeshraniční služby v České republice a 45 účastníků platebního systému.⁵ Lze očekávat, že zmírnění pravidel pro poskytování služeb souvisejících s platebním stykem by umožnila vstup většímu počtu podnikatelů do odvětví, což by spotřebiteli přineslo zlepšení jeho postavení ve smyslu rozšíření nabídky poskytovaných služeb.

Na druhou stranu ruku v ruce se snížením objemu právní regulace lze očekávat zvětšení prostoru pro nežádoucí chování silných subjektů a faktický návrat v ambici posilovat postavení spotřebitele.

Apel na prosazování tržních principů má své historické místo a Česká republika má svou zkušenost z porevolučních 90. let minulého století. Otázka, zda je žádoucí, aby stát reguloval postavení podnikatelů, příp. do jaké míry, souvisí spíše s otázkou kvality

4 Princip neviditelné ruky trhu poprvé formuloval klasický liberální skotský ekonom a filosof Adam Smith ve svém díle Pojednání o podstatě a původu bohatství národů z r. 1776. Argumentuje, že jedinec sledující vlastní zájem maximalizuje své výnosy a prostřednictvím principu neviditelné ruky maximalizuje celkové výnosy společnosti. Podle ideologie klasického liberalismu by proto stát měl do hospodářských vztahů zasahovat v co nejmenší možné míře, aby nepokřivil tržní principy.

5 ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Základní seznamy subjektů podle typu subjektu k datu 6.3.2017*. [dat. cit. 6.3.2017]. <https://apl.cnb.cz/apljerrsdat/JERRS.WEB15.BASIC_LISTINGS_RESPONSE>

právní regulace než její kvantita a s problematikou vymahatelnosti práva. S ohledem na výše uvedené lze učinit závěr jak o kvalitě ekonomicko-právního prostředí států, u nichž historicky docházelo k menší míře právní regulace (např. Spojené státy americké), tak o vyspělosti států využívajících právní regulaci společenských otázek ve větší míře (např. Švédské království).

Cílem mé práce má být analýza právní regulace platebního styku, kritické zhodnocení její podoby a snad i přednes úvah *de lege ferenda* inspirovaných třeba i mimoprávními zdroji. Základním veřejnoprávním regulatorním opatřením je povinnost disponovat veřejnoprávním oprávněním pro výkon činnosti poskytovatele platebních služeb i činností dalších. Za svůj cíl považuji zejména popis a analýzu veřejnoprávních požadavků uložených poskytovatelům platebních služeb a dále popis a analýzu pravidel provozu regulovaného platebního systému. Součástí práce jsou také úvahy o změnách v platné právní úpravě a úvahy ve smyslu ponechání předmětné oblasti bez právní úpravy, resp. použití právní úpravy dispozitivní. Při úvahách o větším využití tržních principů na úkor kogentní úpravy požadavků na provoz regulovaných platebních systémů se lze inspirovat fungováním neregulovaných platebních systémů a sledovat odlišnosti jejich provozování.

Při úvahách o kvantitě právní regulace v oblasti platebního styku bychom měli mít na paměti sociologické a ekonomické důsledky kogentní úpravy právních vztahů. V praxi je proto při vzniku nové právní úpravy zapotřebí mít na zřeteli, že pro dosažení zákonodárcem zamýšlených cílů často není účelný vznik bezbřehé a nepromyšlené regulace. Moderní soukromé právo je pak vybudováno na principu dispozitivní právní úpravy.

Právní úprava reflektuje současné trendy ve vývoji právní úpravy související se skutečností, že část problematiky je nutno upravit kogentními normami. Zejména se jedná o právní vztahy v oblasti práva spotřebitelského, ve kterých neexistence regulace

nelegitimně zvýhodňuje právní postavení profesionálního poskytovatele služeb na úkor slabší smluvní strany disponující omezeným množstvím informací. Snaha o sblížení právní úpravy spotřebitelského práva na úrovni Evropské unie je patrná.

Pohled na právní úpravu platebního styku může být limitován představou, co od existence regulace očekáváme a jakou měrou má právní úprava odrážet celou paletu společenských zájmů, když mnohé z nich budou kontradiktorní. Systematiku předmětné právní úpravy je pak třeba přizpůsobit struktuře společenských zájmů.

Vhodná právní úprava musí sladit a vyvážit např. zájem na zachování individuálních svobod se zájmem na ochranu osobních údajů či individuálním zájmem na poskytnutí údajů k identifikaci platebního účtu, ve prospěch něhož byla uskutečněna platební transakce. Podobně je dále nezbytné provádět legislativní činnost tak kvalitně, že dokáže zahrnout např. požadavek na zachování práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních lidských práv a svobod i požadavek na ochranu osob před nekalými obchodními praktikami. V souvislosti s požadavkem na ztížení legalizace výnosů z trestné činnosti⁶ a ústavní rovinnou ochrany soukromí zase lze diskutovat legitimitu absolutní anonymizace platebních účtů v oblasti neregulovaných platebních systémů.

Vedoucí mé diplomové práce, dr. Petr Kotáb, dospívá analýzou právní úpravy k poznatku, že „... *nejmodernějším trendem je, pod vlivem evropského práva, přesun mnohých právních otázek platebního styku z roviny kogentní veřejnoprávní regulace do roviny smluvní úpravy mezi jeho účastníky (plátcí, příjemci, poskytovateli platebních služeb, provozovateli platebních systémů atd.)*”⁷. Tento trend bude též předmětem mého zkoumání.

6 Právní úpravu problematiky legalizace výnosů z trestné činnosti, nazývanou též praní špinavých peněz, z angličtiny *anti money laundering*, zkratka AML, obsahuje zejména zákon proti praní špinavých peněz.

Důvodem veřejnoprávní úpravy předmětné problematiky je i snaha o stabilizaci finančního systému. Otázkou přesahující zadané téma však je, do jaké míry je použití právní regulace schopno takovou stabilizaci zajistit, a není-li spíše společenským zájmem apel na prosazování tržních principů a maximalizaci liberalizace podmínek poskytování služeb.

Nejmodernějším trendem ve vývoji právní úpravy je její europeizace, sjednocování pravidel, což lze kvitovat i s ohledem na skutečnost, že unifikace právních úprav ekonomicky propojených oblastí snižuje náklady poskytovatelů služeb i jejich uživatelů. Nesporným faktem dále zůstává, že evropské právo též klade důraz na ochranu právního postavení spotřebitele.

Část právní problematiky je, s ohledem na limitaci rozsahu práce zejména v případech, kdy se nejedná o esenciální součást předmětné problematiky, ponechána mimo zvláštní pozornost, resp. popis a analýza právní úpravy těchto aspektů není v práci příliš akcentována. Mezi výše uvedené oblasti patří zejména problematika elektronických peněz, dohledová činnost České národní banky, právní úprava správních deliktů a popis relevantních trestněprávních aspektů předmětné problematiky, dále činnost finančního arbitra, právní úprava některých platebních prostředků, jejichž používání není upraveno zákonem o platebním styku, ale i převážná část soukromoprávní roviny obchodní činnosti poskytovatelů platebních služeb.

Mou ambicí, jako autora této práce, je pozorované jevy přehledně popsat. Aplikována je rovněž metoda srovnávací. Poukazem na skutečnost, že provoz regulovaných platebních systémů doplňují či výše uvedeným konkurují neregulované platební systémy, chci dát podnět k úvaze o chování subjektů práva při neexistenci

7 BAKEŠ, M., KARFÍKOVÁ, M., KOTÁB, P., MARKOVÁ, H. A kol. *Finanční právo*. 6. upravené vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-440-7. s. 356.

právní úpravy. Vhodná právní regulace by měla posilovat především bezpečnost, rychlost a spolehlivost platebního systému, když náklady na provoz konkurenčních neregulovaných platebních systémů a náklady na účast v nich mohou být výrazně nižší.

Diplomová práce čerpá zejména z tuzemské literatury, článků v odborných časopisech a částečně i z elektronických zdrojů. Zpracování předmětné problematiky si přitom nelze představit bez odkazů na jednotlivá ustanovení předpisů platného práva.

2. Vymezení základních pojmů

2.1 Vymezení platebního styku jako společenského fenoménu

Ačkoliv je placení za zboží a služby institutem starým jako civilizace sama, právní regulace platebního styku je relativně novou oblastí. Právní úpravu platebního styku lze systematicky zařadit do právního odvětví finančního práva, pod oblast měnového práva. Různé aspekty související s realizací plateb přitom upravují i právní předpisy z dalších právních odvětví, zejm. práva ústavního, správního či trestního.

Slovní spojení platební styk není právním řádem České republiky vymezeno, součástí právního řádu české republiky je však zákon o platebním styku. Odborná literatura pojem obsahově vymezuje jako „*hotovostní a bezhotovostní přesuny peněžních prostředků mezi jednotlivými subjekty hospodářského života - fyzickými i právníckými osobami, a to jak v rámci jednoho státu, tak i v zahraničí*“⁸.

V úvodu této práce bylo uvedeno, že platební styk lze dělit na hotovostní a bezhotovostní. Hotovostí rozumíme peníze v podobě bankovek a mincí. Lze konstatovat, že provádění bezhotovostních platební transakcí jako formy úhrad zefektivňuje ve srovnání s dříve zavedeným hotovostním způsobem placení každodenní provoz a usnadňuje vzájemné hospodářské vztahy mezi osobami. Nelze se proto divit, že objem prováděných bezhotovostních plateb vytrvale roste.⁹ Objem prováděných platebních transakcí se zdá být ve srovnání s dříve zavedenými způsoby placení stále

8 MÁČE, M. *Platební styk: klasický a elektronický*. 1. vydání. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1725-5. s. 19.

9 Podle studie České bankovní asociace objem bezhotovostních platebních transakcí činil na konci roku 2015 asi 2,3 násobek objemu transakcí v roce 2006. Zdroj: HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Za deset let vzrostl počet bezhotovostních plateb v Česku čtyřikrát, dvě třetiny jsou bezkontaktní*. [dat. cit. 10.2.2017]. <<http://byznys.ihned.cz/c1-65437220-za-deset-let-vzrostl-pocet-bezhotovostnich-plateb-v-cesku-ctyrikrat-dve-tretiny-jsou-bezkontaktni>>

nízký,¹⁰ což se zdá být vzhledem k výše uvedenému paradoxní. Při určování způsobu právní regulace podpory bezhotovostních plateb bychom měli mít na paměti i skutečnost, že ve srovnání s hotovostními platebními transakcemi jsou náklady na provádění bezhotovostních platebních transakcí třetinové až poloviční.¹¹ Je-li veřejným zájmem dosáhnout efektivity placení a není-li to zájmem bank, je legitimní regulatorně vymezit opatření, která k takovému cíli vedou. Na nejrůznějších platformách i na půdě Evropské unie se proto diskutuje hledání řešení spočívající v podpoře některých platebních nástrojů a motivujícím nastavení pravidel bezhotovostního způsobu placení. Tématu podpory bezhotovostních způsobů placení však v této práci nebudu věnovat příliš pozornosti, neboť se již vzdaluje tématu nadepsanému.

Skladba nástrojů platebního styku je dále společensky proměnlivá. Za příklad evropské země s velmi progresivním přístupem ke spotřebitelskému provádění bezhotovostních plateb můžeme uvést Švédské království, opačná situace je ve Spolkové republice Německo, kde bylo v roce 2015 stále více než 80 % spotřebitelských plateb uskutečněno v hotovosti.¹² Důvodem používání hotovosti mohou být zejména lepší přehled o útratách či anonymita plateb v hotovosti. Jinou sociologicky zajímavou skutečností je, že výběr způsobu placení ovlivňuje množství zboží, které si plátcí kupují.¹³ Lze usoudit, že do činnosti spočívající v placení vstupují subjektivní iracionální prvky, když se uskutečňování platebního styku jeho bezhotovostními formami stává odcizenější, což může souviset s pocitem osob, že nenakupují „za své“, když z peněženky nemusejí odejmout přiměřený objem hotovosti určené na základě matematického výpočtu, jenž se poté stává vlastnictvím prodávajícího.

10 Objem výběrů z bankomatů tvořil v druhé polovině roku 2015 zhruba dvě třetiny z celkového objemu platebních transakcí uskutečněných platebními kartami. Zdroj: BANKOVNICTVÍ. *Soumrak hotovosti se nekoná*. [dat. cit. 18.3.2017]. <<http://bankovnictvionline.cz/rozhovory/soumrak-hotovosti-se-nekona>>

11 HUMPHREY, D. B., KIM, M., VALE, B. *Realizing the Gains from Electronic Payments: Costs, Pricing, and Payment Choice*: Journal of Money, Credit & Banking, 2001 <http://www.jstor.org/stable/2673882?seq=1#page_scan_tab_contents>

12 INVESTIČNÍ WEB. *Proč Němci tak milují hotovost*. [dat. cit. 12.9.2017]. <<http://www.investicniweb.cz/2015-6-30-proc-nemci-tak-miluji-hotovost/>>

2.2 Platba a platební transakce

Platba je označení pro „... převod prostředků (tj. peněz či likvidity) od plátce k příjemci platby“¹³. Pojem platby v oblasti regulace platebního styku nelze zaměňovat s pojmem platební transakce, který má svůj zákonný význam. Platební transakcí se podle ust. § 2 odst. 1 písm. a) zákona o platebním styku pro účely tohoto zákona rozumí „... vložení peněžních prostředků na platební účet, výběr peněžních prostředků z platebního účtu nebo převod peněžních prostředků, ledaže se nejedná o platební službu podle ust. § 3 odst. 3 zákona o platebním styku“. Platební transakce tedy oproti vymezení platby jako pouhého převodu prostředků obsahuje i vložení a výběr prostředků¹⁵, ovšem pouze tehdy, je-li prováděna v rámci platebních služeb. Platebním účtem je přitom podle důvodové zprávy k zákonu o platebním styku v souladu s právně nezávazným výkladovým stanoviskem Evropské komise každý účet sloužící k provádění platebních transakcí v případě, že možnost majitele účtu disponovat peněžními prostředky na účtu není výrazně omezena předem dohodnutými podmínkami nebo vázána na další součinnost osoby, která účet vede. Pojem platební transakce je přitom vymezen stejně i v novém zákoně o platebním styku. Právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku tedy dopadá pouze na provádění plateb označovaných jako platební transakce.

13 LITAN, R. E., BAILY, M. N. *Moving Money: The Future of Consumer Payments*. The Brookings Institution, 2009. <[14 JÍLEK, J. *Finance v globální ekonomice I. Peníze a platební styk*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3893-2. s. 505.](https://books.google.cz/books?id=NZSCHb2HPEQC&pg=PA77&lpg=PA77&dq=Moving+Money:+the+future+of+consumer+payments&source=bl&ots=558zyfifuk&sig=vGr8pvCSss_hItmPoBFHbBOrBQs&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwifn46V-rrKAhUBjSwKHczaCmEQ6AEIMDAC#v=onepage&q=Moving%20Money%3A%20the%20future%20of%20consumer%20payments&f=false.></p></div><div data-bbox=)

15 Vložení peněžních prostředků na platební účet a výběr prostředků z platebního účtu lze označit za tzv. polohotovostní platební transakce.

Přímé účastníky platby, odmyslíme-li prozatím účastenství zprostředkovatele platby, nazýváme plátce a příjemce (dále také „**účastníci platby**“). Vztah mezi plátcem a příjemcem je svou povahou soukromoprávní. Zákon o platebním styku se přitom zásadně vyhýbá úpravě práv a povinností přímo mezi plátcem a příjemcem. Plátci a příjemci jsou však stanoveny veřejnoprávní povinnosti vyplývající z ustanovení jiných právních předpisů, zejm. zákona o oběhu bankovek a mincí, zákona o omezení plateb v hotovosti a zákona proti praní špinavých peněz.

Limitem pro provádění hotovostních plateb je v souladu s ust. § 4 odst. 1 zákona o omezení plateb v hotovosti částka 270 000 Kč. Ust. § 5 odst. 1 zákona o oběhu bankovek a mincí stanovuje povinnost každého přijmout tuzemské bankovky a mince bez omezení, ledaže je oprávněn jejich příjem odmítnout. Možnost odmítnout příjem tuzemských bankovek je poté upraven v odst. 2. Ust. § 7 zákona proti praní špinavých peněz stanoví povinnost identifikace povinnou osobou, přičemž upravuje i další podmínky vzniku této povinnosti.

Účastníci platby si mohou smluvně ujednat svá práva a povinnosti ve vztahu k platbě. Vhodná úprava vzájemných práv a povinností může vyjasnit sporné aspekty platebního vztahu a zajistit předejití či omezení rizik, zejm. rizika hospodářské ztráty spojené s nesolventností obchodních partnerů. Do vztahů mezi plátcem a příjemcem tak často zasahuje další subjekt, který může svými znalostmi a zkušenostmi přispět k vhodnému nastavení platebního vztahu.

Subjektem zúčastněným na platební transakci pak vedle plátce a příjemce je také osoba disponující veřejnoprávním oprávněním poskytovat platební služby podle ust. § 3 zákona o platebním styku, resp. poskytovatel platebních služeb. Taxativní výčet poskytovatelů platebních služeb je obsažen v ust. § 5 zákona o platebním styku. Vztah

mezi poskytovatelem platebních služeb a plátcem, resp. příjemcem platební transakce, podléhá kogentní právní regulaci.

2.3 Vymezení a vývoj peněžního prostředku

Peněžními prostředky se pro účely zákona o platebním styku podle jeho ust. § 2 odst. 1 písm. c) rozumí „*bankovky, mince, bezhotovostní peněžní prostředky a elektronické peníze*“.

Vynález peněz vyvěral z potřeby lidí a lze jej zařadit do období před počátkem našeho letopočtu. Koncept peněžního a platebního prostředku si vyžádala utvářející se skladba hospodářských vztahů.

Obchodní vztahy založené na přímé směně zboží však v sobě neodmyslitelně obsahují určitá omezení, která se ve vzniklých společnostech projevují a jsou na překážku dalšímu vývoji. Především je zapotřebí nalézt univerzální statek, který by v souladu s ekonomickým pojmoslovím vyvolával poptávku velkého počtu osob.

Užívání takových statků je historicky doloženo. Funkci univerzálního platidla v různých obdobích a v různých oblastech získaly např. ulity měkkýšů, korále, vzácné nerosty, obilí, dobytek, kůže, tabák, čaj, koření, drahé kovy (zejm. měď, zlato a stříbro) nebo také hřebíky či háčky na ryby.¹⁶ Nejvýznamnějším platidlem se pro svou vzácnost, trvanlivost, přenositelnost a estetičnost staly drahé kovy. V oblasti střední Evropy se v průběhu 10. století platidlem staly mimo jiné plátěné šátečky. Etymologicky se tedy

16 ROTHBARD, M. *Peníze v rukou státu*. Praha: Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-12-X. s. 30.

výrazy platit a platidlo vyvinuly ze slova plátno, podobně latinské slovo pecunia označující peníze či placení bylo odvozeno od slova pecus označujícího dobytek.¹⁷

Významným počinem se stal vynález mincí z drahých kovů nebo jejich slitků jako projev potřeby určitým způsobem usnadnit a zpřesnit, resp. normovat, používání drahých kovů jako univerzálního platidla. Poptávku lidí po mincích začaly uspokojovat subjekty, které podnikatelským způsobem začaly vyrábět mince z drahých kovů. Výroba mincí ražených soukromými mincovnami tak byla podrobena tržním mechanismům.

Těžba drahých kovů a výroba mincí se však postupem času stala výsadou panovníků a státní moci.¹⁸ Denáry jako první české mince ražené Přemyslovci od 10. století n. l. zmiňuje např. nejstarší právní památka z dějin českého práva, Břetislavova dekreta. Dekreta stanovují sankci v podobě peněžitého trestu ve výši 300 denárů za tři v té době nežádoucí jednání. Dekreta tak vypočítávají alternativní peněžité trest namísto trestu odnětí svobody za jednání spočívající v konzumaci alkoholických nápojů v krčmách, peněžité trest spolu s trestem propadnutím obchodovaných věcí za účast na trzích v neděli a peněžité trest¹⁹ za pohřbívání zemřelých na polích nebo v lesích.²⁰

Panovník svou autoritou zajišťuje mincím důvěryhodnost a relativní stabilitu, což se pozitivně projevuje na objemu obchodu, a zvýšení prosperity ve státě. Sledování vlastních mocenských a ekonomických zájmů však vede mnohé z panovníků k

17 JIRŮVKOVÁ, M. *Otázky platebního styku – I. část*: Rodinné listy, 2013. ISSN 1805-0824. s. 40.

18 Tato prerogativa jsou označována jako horní a mincovní regál.

19 V textu Dekretů peněžité trest doplňoval trest spočívající v propadnutí zvířete – vola.

20 ADAMOVÁ, K., SOUKUP, L. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86898-04-0. s. 21-22.

zavrženíhodnému přístupu k výkonu jejich mincovního monopolu, když dochází ke znehodnocování mincí snižováním podílu drahého kovu. V Kosmově kronice české je psáno: „... žádná pohroma, žádný mor a hromadné umírání, ani kdyby nepřátelé celou zemi loupením a pálením pustošili, tolik by neuškodili lidu božímu jako časté měnění a podvodné horšení mince. Která zhouba nebo která pekelná lítice nelítostně olupuje, hubí a ochuzuje ctitele Kristovy než panovnický podvod s mincemi.“²¹. Částečnou stabilizaci postavení uživatelů peněžních prostředků přinesla až konkurence zahraničních mincí spojená s rozvojem zahraničního obchodu.²² Řešení problému poté přinesl až vznik moderního státu založeného na myšlenkové koncepci oddělení složek státní moci a vzniku orgánů dohledu.

Vynález bankovek je důsledkem snahy o zjednodušení provádění platebního styku. Placení mincemi je nahrazeno převodem bankovek jako převoditelných stvrzenek banky či jiných institucí potvrzujících složení vkladů v drahých kovech či mincích a obsahujících údaj o jejich hodnotě. Stvrzenka někdy zahrnuje i údaj o ryzosti uložených kovů či mincí.²³

Původní mechanismus placení tedy byl založen na používání určitých peněžních prostředků představujících hodnotu zboží, které je majetkem plátce, když hodnota platidla vycházela z tržního ohodnocení materiálu takového platidla. Zlom v této koncepci nastal se zrušením tzv. zlatého standardu,²⁴ tedy peněžního systému „... , kdy

21 JÍLEK, J. *Finance v globální ekonomice I. Peníze a platební styk*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3893-2. s. 19–20.

22 Dnes nejpoužívanější světová měna, americký dolar, získala svůj název podle českých středověkých mincí tolarů z kvalitního jáchymovského stříbra.

23 JÍLEK, J. *Finance v globální ekonomice I. Peníze a platební styk*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3893-2. s. 20.

24 Tento systém fungoval celosvětově do srpna roku 1971.

*daná měna byla fixována na zlato. Konkrétně bylo určeno, že jednotka dané měny odpovídá určité hmotnosti zlata.*²⁵

Vznik a oběh peněz je odedávna právně regulován. Není zřejmé, zda právní regulace vychází z potřeby lidí jako důsledku tržního selhání při hledání a nalezení nejvhodnějšího peněžního prostředku či zda je uplatněním mocenských zájmů panovníka. „... *Konkrétní soustava peněz zavedená v určitém státě a systematicky upravená právním řádem tohoto státu ...*“²⁶ se přitom označuje jako měna.

Převažujícím prostředkem sloužícím k přesunu bohatství jsou v současnosti zákonné peníze, které svou hodnotu neodvozují od materiálu, z něhož jsou vyrobeny,²⁷ ani vymahatelnosti právního jednání, které zavazuje plátce převést vlastnické právo k platidlu na příjemce platby. Hodnota měny je dnes ovlivňována měnovou politikou centrální banky státu, v němž je měna zavedena, když odráží důvěryhodnost a vyspělost státu hodnocenou prostřednictvím devizových kurzů finančním trhem. Používání moderních měn proto lze považovat za poměrně efektivní způsob placení.

Penězi není pouze oběživo, když měnová teorie rozlišuje jednotlivé měnové báze. Peníze vedle jejich tisku v dnešní době „vznikají“ zejména v situacích, kdy banky půjčují osobám více peněz než kolik u nich vkladatelé ve skutečnosti ukládají. Část

25 JÍLEK, J. *Finance v globální ekonomice I. Peníze a platební styk*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3893-2. s. 656.

26 BAKESŠ, M., KARFÍKOVÁ, M., KOTÁB, P., MARKOVÁ, H. A kol. *Finanční právo*. 6. upravené vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-440-7. s. 336.

27 Materiál, z něhož jsou mince a bankovky vyrobeny přitom nemusí být pouze kov, resp. papír. V současnosti dochází na různých místech světa k oběhu plastových bankovek, v historii se zase z důvodu nedostatku zásob kovu experimentovalo s používáním mincí např. z porcelánu. Nelze dále opomenout, že mince a bankovky mohou mít v ekonomickém pojetí užitek též jako materiál, z něhož jsou vyrobeny. Hodnota takových předmětů pak vyplývá z jejich vzácnosti či estetičnosti. Formami platebních prostředků se zabývají historické vědní obory numismatika a notafilie.

vkladů jsou však banky povinny držet jako tzv. rezervní poměr. Bankovní systém, ve kterém banky drží jako rezervy pouze část svých vkladů, je označován jako bankovníctví s částečnými rezervami.²⁸ Tvorbu a používání zákonných peněz poté reguluje nezávislá Česká národní banka svou měnovou, neboli monetární politikou. Při provádění měnové politiky Česká národní banka sleduje cíle v podobě stability cenové hladiny, nízké míry nezaměstnanosti, stability měnového kurzu a vyrovnanosti obchodní bilance za pomoci nástrojů ve formě operací na volném trhu, změny diskontní sazby a změny povinných rezerv.

2.4 Vymezení platebního prostředku

Platební prostředek v obecném významu chápeme jako prostředek, který umožňuje přesuny bohatství. Platební prostředky historicky nabývaly různých podob. Právní úprava ekonomicky rozvinutého státu v současnosti přitom upravuje provádění platebního styku prostřednictvím sofistikovaných nástrojů, které účastníci platebního styku používají z nejrůznějších důvodů.

Účelem platebního prostředku je v první řadě zjednodušit uskutečnění platebního styku. Identifikačním znakem některých dalších platebních prostředků je naplnění další funkce vedle funkce platební, zejm. nabývá významu funkce zajišťovací.²⁹ Vymezení platebního prostředku spočívá ve způsobu ujednání práv a povinností mezi plátcem, příjemcem a prostředníkem.

28 URBAN, J. *Teorie národního hospodářství*. 2., doplněné a rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2006. ISBN 80-7357-188-9. s. 306.

29 KOVAŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-7400-402-5. s. 23.

Funkce platebního prostředku historicky v různé míře nabývaly různé nástroje. Mezi používané platební prostředky lze zařadit šeky, směnky, platební karty či elektronické peníze, přičemž s rozvojem internetu jde zejména v uplynulých dvaceti letech ruku v ruce rozvoj platebního prostředku aplikace elektronického bankovníctví. Váha platebního styku ve společenském životě si historicky vyžádala formálně dokonalou právní úpravu uplatňování šeku a směnky jako platebního nástroje. Právní úprava šeku a směnky v dnešní době již neprochází příliš dynamickým vývojem a stojí spíše na periférii pozornosti práva platebního styku.

Skutečnost, že zákon o platebním styku zahrnuje pouze část problematiky platebního styku, odráží i definice platebního prostředku v jeho ust. § 2 odst. 1 písm. d) ve spojení s jeho ust. § 3 odst. 3 písm. c). Pro účely zákona o platebním styku se platebním prostředkem rozumí „... zařízení nebo soubor postupů dohodnutých mezi poskytovatelem a uživatelem, které jsou vztaženy k osobě uživatele a kterými uživatel dává platební příkaz,“ když „vydávání šeků, směnek nebo cestovních šeků v listinné podobě ani platební transakce jimi prováděná ...“ není platební službou ve smyslu zákona o platebním styku. Platební transakce prováděné některými univerzálními platebními prostředky³⁰ jako jsou šeky a směnky, ale dále také papírové poukázky na zboží nebo služby či poštovní poukazy podle zákona upravujícího poštovní služby nepodléhají regulaci zákona o platebním styku v souladu s jeho ust. § 3 odst. 3 písm. c). Lze tedy dospět k závěru, že používání některých nástrojů platebního styku nepodléhá regulaci zákona o platebním styku i přesto, že jsou tyto nástroje zařízením či souborem postupů dohodnutým mezi poskytovatelem a uživatelem.

Odborný komentář k zákonu o platebním styku přitom za příklady nehmotných věcí, které jsou platebními prostředky v souladu s příslušným ustanovením platné právní úpravy, uvádí osobní hesla, osobní identifikační čísla (tzv. PIN) či jednorázová

30 Použití univerzálních platebních prostředků není omezeno např. osobou vydavatele.

čísla používaná při iniciaci platebních transakcí (tzv. TAN).³¹ Z hlediska přehlednosti právního řádu nezůstává bez zajímavosti, že trestněprávní regulace používá odlišné vymezení platebního prostředku, které však není v rozporu s vymezením v zákoně o platebním styku. Trestní zákoník ve svém ust. § 234 odst. 1 demonstrativně vypočítává pro účely vymezení skutkové podstaty neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku platební prostředek jako „ ... *nepřenosnou platební kartu identifikovatelnou podle jména nebo čísla, elektronické peníze, příkaz k zúčtování, cestovní šek nebo záruční šekovou kartu* ...“.

Prostřednictvím platebního prostředku podle zákona o platebním styku uživatel dává bezpodmínečný příkaz k úhradě, resp. platební příkaz. V současnosti lze k placení za zboží a služby použít celou řadu platebních nástrojů autorizujících a iniciujících platební proces. Pro realizaci platební transakce podle ust. § 2 odst. 1 písm. a) zákona o platebním styku však dochází k manipulaci pouze s peněžními prostředky ve smyslu jeho ust. § 2 odst. 1 písm. c).

2.5 Vymezení elektronických peněz

Peněžním prostředkem ve smyslu ust. § 2 odst. 1 písm. c) zákona o platebním styku jsou i elektronické peníze. Elektronickými penězi je podle ust. § 4 odst. 1 zákona o platebním styku „ ... *peněžní hodnota, která*

a) představuje pohledávku vůči tomu, kdo ji vydal,

b) je uchovávána elektronicky,

c) je vydávána proti přijetí peněžních prostředků za účelem provádění platebních transakcí a

³¹ BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 20.

d) je přijímána jinými osobami než tím, kdo ji vydal“.

Elektronické peníze lze v obecném významu chápat jako peněžní prostředek, za jehož nabytí uživatel předem uhradí skutečnou hodnotu tohoto peněžního prostředku a poté jej užívá k placení, přičemž jej lze užít k placení i jiným osobám než vydavateli. Vydání elektronických peněz se řídí smlouvou o vydání elektronických peněz podle ust. § 124 odst. 1 věty první zákona o platebním styku. V souladu s ust. § 124 odst. 1 větou druhou zákona o platebním styku se potom „ ... práva a povinnosti vydavatele a držitele při provádění platebních transakcí, které se týkají vydaných elektronických peněz“ řídí ustanoveními upravujícími smlouvu o platebních službách. Za významné však lze považovat též oprávnění uživatele požadovat kdykoliv zpětnou výměnu elektronických peněz postupem dle ust. § 124a a násl. zákona o platebním styku.

Pro úplné vymezení elektronických peněz je třeba zmínit, že nejsou považovány za vklad podle ust. § 1 odst. 2 písm. a) zákona o bankách, když přijímat vklady od veřejnosti jsou v souladu s ust. § 2 odst. 1 zákona o bankách pouze osoby mající k tomu licenci podle ust. § 4 zákona o bankách, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Subjekty oprávněné přijímat vklady od veřejnosti tak mohou být pouze banky³² ve formě akciové společnosti či zahraniční banky mající licenci od České národní banky či banky se sídlem na území členského státu Evropské unie podle ust. § 5a odst. 1 či ust. § 5c odst. 1 zákona o bankách. Praktickým důsledkem tohoto stavu je pro uživatele zejm. skutečnost, že hodnota elektronických peněz v čase nenabývá v důsledku připisování úroků, smluvní odměny za půjčení peněžních prostředků bance.

32 Úspěšně žádat o udělení licence mohou přitom v souladu s ust. § 4a zákona o bankách též spořitelni a úvěrní družstva, pokud současně požádají i o souhlas se změnou právní formy spořitelního a úvěrního družstva na akciovou společnost.

2.6 Platební příkaz a provádění platebních transakcí

Pojem platebního příkazu je ústředním pojmem právní úpravy platebního styku, proto je nutné jej pregnantně vymezit. Pro účely zákona o platebním styku se podle jeho ust. § 2 odst. 3 písm. c) platebním příkazem rozumí „... *pokyn poskytovateli, jímž plátce nebo příjemce žádá o provedení platební transakce*“.

Platební příkaz k realizaci platební transakce vyvolávající právní účinky může dát pouze uživatel platebních služeb, tedy plátce nebo příjemce. Platební příkaz daný plátcem svému poskytovateli se v praxi i pro účely zákona o platebním styku podle jeho ust. § 2 odst. 1 písm. g) označuje jako úhrada. Převod peněžních prostředků z platebního účtu, k němuž dává platební příkaz příjemce na základě souhlasu, který plátce udělil příjemci, poskytovateli příjemce nebo svému poskytovateli, se poté podle ust. § 2 odst. 1 písm. f) zákona o platebním styku označuje jako inkaso.

Pro účely dalšího směřování práce je nezbytné vymezit problematiku neodvolatelnosti platebního příkazu, když v souladu s ust. § 106 odst. 1 zákona o platebním styku „*uživatel, který dává platební příkaz, jej může odvolat, dokud není platební příkaz přijat*“. Okamžik přijetí platebního příkazu přitom podle ust. § 104 odst. 1 zákona o platebním styku nastává v okamžiku, kdy „... *poskytovatel plátce obdrží platební příkaz přímo od plátce nebo z podnětu příjemce*“ či v souladu s fikcí podle ust. § 104 odst. 3 zákona o platebním styku „... *na začátku následující provozní doby poskytovatele plátce*“. Vymezení okamžiku, od něhož platební příkaz nezvratně nabývá svých zamýšlených účinků, je klíčové pro vymezení lhůt pro provádění platebních transakcí či vznik odpovědnosti poskytovatele za neautorizovanou a nesprávně provedenou platební transakci.

2.7 Platební služba

Ust. § 3 zákona o platebním styku podrobně vymezuje pojem platební služby ve svých odst. 1 a 2 nejprve taxativním pozitivním výčtem případů a v odst. 3 poté negativně, přičemž tento výčet je zřejmě pouze demonstrativní, když si lze v praxi představit nespočet činností, jež nejsou platební službou a přitom nejsou vyjmenovány ve výčtu odst. 3 předmětného ustanovení zákona. Výše uvedené je přitom i v souladu s úmyslem unijního zákonodárce, k čemuž odborný komentář dodává, že „... lze identifikovat některé služby, které nejsou z působnosti směrnice výslovně vyloučeny, ačkoli nebylo úmyslem unijního zákonodárce, aby podléhaly režimu platebních služeb“³³.

Na tomto místě lze odbočit a uvést, že v návaznosti na vydané právní akty Evropské unie provádí Evropská komise nezávazný výklad některých jejích ustanovení. Tento autentický výklad právních norem jejich adresátům může pomoci při určení práv a povinností. V tomto smyslu Evropská komise poskytuje tzv. Odpovědi Evropské komise na dotazy účastníků platebního styku mající za cíl pomoci k překlenování interpretačních problémů souvisejících zejména s interpretací některých ustanovení směrnice PSD. V návaznosti na jednu z Odpovědí Evropské komise je mimo jiné dovozována demonstrativní povaha ustanovení obsahující negativní vymezení platebních služeb. Pro určení závazků vyplývajících z předpisů, jež jsou výsledkem transpozice do právních řádů členských států Evropské unie, má však výše uvedená interpretace velmi omezený význam, a to s ohledem na skutečnost, že znění vnitrostátního právního předpisu se se zněním právního aktu Evropské unie, z něhož vychází, nemusí shodovat, když může při zachování stanoveného cíle předmětnou problematiku upravovat odlišně, extenzivněji či může obsahovat transpoziční

33 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 55.

nedostatek. Zákon o platebním styku přitom část problematiky upravuje nad rámec požadavků stanovených směrnicí PSD.

Za platební službu jsou v souladu se zákonným ustanovením podle odst. 1 písm. a) a b) považovány služby spočívající v provádění tzv. polohotovostních platebních transakcí souvisejících s platebním účtem vedeným poskytovatelem, tedy vložení a výběr hotovosti.

Pod právní úpravu zákona rovněž spadá provedení převodu peněžních prostředků podle odst. 1 písm. c) a d) předmětného ustanovení, přičemž jsou zahrnuty všechny 3 právně relevantní druhy zahájení platební transakce, zákon tedy rozlišuje převod, k němuž dává platební příkaz plátce, příjemce, nebo plátce prostřednictvím příjemce, zákon tedy rozlišuje tzv. úhrady a inkasa, přičemž pro výběr hotovosti z cizího platebního účtu je zapotřebí souhlasu jeho majitele. Terminologicky je však třeba rozlišovat pojmy převodu platebních prostředků a platební transakce, když pojem platební transakce je širší a zahrnuje kromě převodu i vložení peněžních prostředků na platební účet a jejich výběr.

Působnosti tohoto zákona se nevyhnou ani služby poskytovatelů podle odst. 1 písm. f) předmětného ustanovení spočívající v „provedení převodu peněžních prostředků, při němž plátce ani příjemce nevyužívají platební účet u poskytovatele plátce (poukazování peněz)“. Z výše uvedeného vymezení lze abstrahovat, že poukazování peněz může spočívat ve složení peněžních prostředků plátcem v hotovosti nebo v odepisování peněžních prostředků z jiného než platebního účtu. Za pozornost v tomto kontextu stojí úvaha, zda lze za poukazování peněz považovat hotovostní vymáhání pohledávek. Odborný komentář se s ohledem na skutečnost, že v daném případě vystupuje platební charakter „služby spočívající ve vymáhání pohledávek“, přiklání k pozitivnímu závěru. Podle mého názoru by však výše uvedený závěr s

ohledem na strukturu právních vztahů upravených zákonem o platebním styku představoval nezamýšlený dopad na činnost soudních exekutorů, proto lze o jeho přesvědčivosti pochybovat.

Ve výčtu platebních služeb poté nechybí služba spočívající v provádění platebních transakcí, k jejichž realizaci dává plátce svůj souhlas „... *prostřednictvím elektronického komunikačního zařízení*“. Výše uvedenou formulací tak je mezi regulované právní vztahy zakotvena i úprava práv a povinností vznikajících mezi plátcem a poskytovatelem platebních služeb spočívajících v provádění stále více se rozšiřujících platebních transakcí iniciovaných prostřednictvím elektronického komunikačního zařízení, zejm. mobilního telefonu.

Z hlediska pregnantnosti je podobě předmětné právní úpravy odbornou literaturou vytknuta výjimečná nadbytečnost, resp. zdvojenost jednotlivých ustanovení. Z ustanovení pozitivně vymezujících platební službu se např. zdá být nadbytečné zvláštní zakotvení „*vydávání a správy platebních prostředků a zařízení k přijímání platebních prostředků*“ pod odst. 1 písm. e) předmětného ustanovení, jež je zahrnuto již v odst. 1 písm. c) a d), tedy „*provedení převodu peněžních prostředků z platebního účtu ...*“. Záměr zákonodárce službu vymezit zvlášť není zřejmý ani s přihlédnutím k tomu, že zákon s poskytováním této služby nespojuje žádné zvláštní povinnosti.³⁴ S odborným komentářem k zákonu lze poté souhlasit i v polemice s okolností zvláštního vynětí služby „*poskytovatelů technických služeb, kteří podporují poskytování platebních služeb ...*“³⁵ na základě smluvního vztahu s poskytovatelem platebních služeb podle písm. f) odst. 3 zákona, když se též jeví jako nadbytečné s ohledem na skutečnost, že do vymezeného právního vztahu nijak nevstupuje plátce či příjemce.

34 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 50.

35 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 69.

Z platebních služeb jsou pro účely zákona o platebním styku vyloučeny především ty, které z povahy věci nemohou být prováděny rychle a automatizovaně a dále ty, jejichž rozsah uplatnění v praxi je omezený.³⁶

První kategorií negativní definice jsou služby s transportním prvkem spočívající v přepravě, sběru, zpracování a doručení bankovek a mincí. Zpracování tuzemských bankovek a mincí je přitom definováno v § 7 odst. 4 zákona o oběhu bankovek a mincí a jsou k němu oprávněny pouze banky, spořitelni a úvěrová družstva a právnické osoby s povolením od České národní banky. Zákon také dále vyjímá služby spočívající v provozování směnářské činnosti.

Pod písmenem c) je z působnosti zákona vyňato vydávání v tomto odstavci uvedených obecně známých nástrojů platebního styku i všechny části platební transakce jimi prováděné. Ekonomický význam šeků, směnek či cestovních šeků se v kontextu českého platebního styku postupem doby snižuje. Pro uplatňování uvedených nástrojů platebního styku v mezinárodním kontextu se užívá letitá unifikovaná mezinárodní právní úprava obsažená v Ženevské úmluvě o jednotném směnečném zákonu z roku 1930 spolu s Ženevskou úmluvou o jednotném šekovém zákonu z roku 1931. Součástí platného právního řádu České republiky je potom stále zákon směnečný a šekový přijatý dne 20. prosince 1950. Na evropském kontinentě přitom můžeme najít státy, ve kterých je používání šeků stále relativně hojně rozšířeno, resp. jejich používání je rozšířenější. Z platné právní úpravy jsou dále vyňaty poskytování platebních služeb spočívajících ve vydávání hojně užívaných stravenek i jiných dalších papírových poukázek na zboží nebo služby, služba spočívající ve vydávání poštovního poukazu, na kterou se vztahuje zvláštní zákon o poštovních službách a kterou pod obchodním označením poštovní poukázka poskytuje Česká pošta, s. p., hegemon v oblasti

³⁶ BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 55.

provozování poštovních služeb na našem území, i služby poskytované v rámci omezeného okruhu dodavatelů, zboží či služeb, pro jehož vymezení se uplatní hledisko územní a věcné, přičemž podle jedné z odpovědí Evropské komise je zapotřebí existence alespoň jednoho z hledisek. Vymezit rozsah výše uvedeného omezení však není možné regulatorně, když musí být předmětem interpretace v jednotlivých případech.

Platná právní úprava však nevylučuje platební služby spočívající ve vydávání zastupitelných a zaknihovaných cenných papírů a provádění platebních transakcí prostřednictvím nich. Na ty se tak vynětí platebních služeb ze zákonného režimu podle odst. 3 předmětného ustanovení nevztahuje.

Písmeno d) poskytuje další výčet rozličných právních vztahů, na které se zákonná úprava nemá vztahovat. Generalizací těchto výjimek se dostáváme ke kritériu, že zákonodárce nemá přílišnou ambici regulovat vztahy, ve kterých na straně plátce nevystupuje průměrný uživatel platebního styku. Platební službou tak podle bodu 1 nebude situace, kdy plátcem i příjemcem je poskytovatel, resp. osoba oprávněná poskytovat platební služby. Dalšími zákonnými výjimkami podle bodů 2 – 6 předmětného ustanovení jsou transakce vnitrokoncernové, transakce prováděné „v rámci platebního systému nebo systému pro vypořádání obchodů s cennými papíry mezi účastníky tohoto systému a poskytovateli nebo mezi účastníky tohoto systému navzájem“, transakce „v rámci správy cenných papírů“, či transakce „v rámci správy cizího majetku“. Správou cizího majetku přitom rozumíme právní vztahy vzniklé například v souvislosti s advokátní úschovou podle § 56a odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a to i přesto, že v popředí tohoto právního stavu vystupuje a projevuje se jeho platební funkce³⁷.

³⁷ BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 64.

Ze zákonné úpravy je podle písm. e) bodu 1 také vyjmuto poskytování služby tzv. cashbacku, neboli „*vyplacení hotovosti dodavatelem zboží nebo služby zákazníkovi při placení za zboží nebo službu nad rámec tohoto placení*“ a podle bodu 2 vyplacení hotovosti „*pomocí bankomatu osobou jednající jménem vydavatele platebního prostředku, jestliže tato osoba neposkytuje jiné platební služby*“. Problematickým se jeví rozlišení "závislého" a "nezávislého" provozovatele bankomatu, přičemž se na poskytování služby nezávislým provozovatelem, které by jinak bylo platební službou v režimu jednorázové platební transakce podle ust. § 74 odst. 1 písm. b) zákona o platebním styku, rovněž aplikuje zákonná výjimka.

3. Právní regulace poskytování platebních služeb

3.1 Banka

Banka jako tradiční subjekt hospodářských vztahů poskytuje svým klientům paletu služeb. V novodobých dějinách na ni při své činnosti dopadá silná veřejnoprávní regulace zdůvodněná mnohými legitimními požadavky. Jako silný ekonomický subjekt, jehož předmětem činnosti jsou operace s peněžními prostředky, disponuje finančními prostředky a znalostmi, které její postavení z informačního a ekonomického pohledu ve vztahu k jejímu průměrnému klientovi neúměrně zvýhodňují. Tuto nerovnost se snaží vyrovnávat prostředky právní posílením právního postavení nejohroženější skupiny klientů bank.

Pro banky je z pohledu jejich veřejnoprávní regulace mantrou zákon o bankách. Ten banku ve svých úvodních ustanoveních vymezuje jako obchodní společnost ve formě akciové společnosti, která přijímá vklady od veřejnosti a poskytuje úvěry a pro výkon své činnosti potřebuje veřejnoprávní oprávnění, bankovní licenci. Činnost spočívající v poskytování úvěrů pak mohou vykonávat i subjekty nebankovní.

Osoby oprávněné poskytovat platební služby a vydávat elektronické peníze podléhají právní regulaci a dohledu ze strany orgánu dohledu v podobném rozsahu jako banky.³⁸ Přijetí zákona o platebním styku přitom vede k liberalizaci poskytování platebních služeb co se týče osob oprávněných takové služby poskytovat, když nadále nespádají do oblasti služeb vyhrazených bankám.

³⁸ BAKEŠ, M., KARFÍKOVÁ, M., KOTÁB, P., MARKOVÁ, H. A kol. *Finanční právo*. 6. upravené vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-440-7. s. 357.

Banka je podle ust. § 1 odst. 1 a 3 zákona o bankách oprávněna poskytovat vedle dvou základních služeb spočívajících v přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů i další služby a provádět další činnosti. Do portfolia bankovních služeb, k jejichž poskytování se banky svým klientům smluvně zavazují, patří i služby související s realizací platebního styku. Mezi nimi může být např. vedení platebního účtu, provedení platební transakce či jednorázového vkladu, činnost spočívající v zúčtování pohledávek, vydávání a správa platebních prostředků, otevření akreditivu, obstarání inkasa, poskytnutí bankovní záruky vystavením záruční listiny, ale i poskytnutí úvěru, výkon funkce depozitáře, směnářská činnost spočívající v nákupu a prodeji devizových prostředků, pronájem bezpečnostních schránek či úschova cenných papírů. Většina popsanych bankovních služeb však není předmětem dalšího zkoumání. Jednotlivá ustanovení zákona o bankách poté vymezují postavení banky a stanovují požadavky a podmínky pro výkon bankovních činností.

3.2 Vymezení osob oprávněných poskytovat platební služby a osob oprávněných vydávat elektronické peníze

Pokud si rozvíjející se platební styk vyžádal vznik úlohy prostředníka mezi platebními stranami, pozdější rozvoj platebních prostředků tuto potřebu ještě urychlil. Úlohy prostředníka mezi stranami platební transakce se ujaly subjekty poskytující bankovní a směnářské služby. Pokud z pohledu platební strany má existence prostředníka hlavní význam jako ochrana před rozmary druhé platební strany, může se tato ochranná funkce prostředníka projevovat pouze za předpokladu, že právní úprava poskytuje záruku, že prostředník sám nezneužije svého postavení. S ohledem na skutečnost, že platební strana je ve vztahu k profesionálnímu prostředníku platby zásadně ve slabším postavení, nabývá na významu existence soukromoprávní úpravy práv a povinností mezi poskytovatelem platebních služeb, resp. poskytovatelem a

platební stranou, resp. uživatelem³⁹, z nichž vystupuje do popředí povinnost poskytovatele provést platební transakci. Existence veřejnoprávní regulace postavení poskytovatele je vyvolána především snahou o stabilizaci finančního systému.

Taxativní vymezení subjektů oprávněných poskytovat platební služby obsahuje ust. § 5 zákona o platebním styku,⁴⁰ podle něhož „*poskytovat platební služby jako podnikání mohou pouze tyto osoby:*

- a) banky za podmínek stanovených zákonem upravujícím činnost bank,*
- b) zahraniční banky a zahraniční finanční instituce za podmínek stanovených zákonem upravujícím činnost bank,*
- c) spořitelni a úvěrní družstva za podmínek stanovených zákonem upravujícím činnost spořitelních a úvěrních družstev,*
- d) instituce elektronických peněz (§ 46) za podmínek stanovených tímto zákonem,*
- e) zahraniční instituce elektronických peněz za podmínek stanovených tímto zákonem,*
- f) vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu (§ 53) za podmínek stanovených tímto zákonem,*
- g) platební instituce (§ 7) za podmínek stanovených tímto zákonem,*

³⁹ Pojem uživatele pro platební stranu, resp. smluvní stranu smlouvy o platebních službách, užívá i zákon o platebním styku.

⁴⁰ Ustanovení právních předpisů obsahují terminologickou disharmonii ve svých zákonných zkratkách. Zákon o platebním styku v tomto ustanovení vymezuje osoby oprávněné poskytovat platební služby, když jiné právní předpisy přistupují k vymezení těchto osob různě. Ust. § 260 odst. 2 občanského soudního řádu a ust. § 33 odst. 4 exekučního řádu zavádějí pro označení osob oprávněných poskytovat platební služby s výjimkou České národní banky zákonnou zkratku „*peněžní ústav*“, zřejmě pod vlivem ust. § 557 starého občanského zákoníku, který tak zavádí zkratku pro banky a spořitelny. Úvodní ustanovení zákona o omezení plateb v hotovosti zase zavádí tutéž zkratku „*peněžní ústav*“ pro osoby oprávněné poskytovat platební služby a provozovatele poštovních služeb formou poštovního poukazu, ačkoliv ji později v textu zákona nepoužívá. Bez zajímavosti není ani skutečnost, že s pojmenováním poskytovatele platebních služeb se lze setkat v ust. § 1957 občanského zákoníku. Definici subjektu ani odkaz na prováděcí předpis ovšem občanský zákoník neobsahuje. Nutno podotknout, že výše uvedené v praxi nepůsobí významné potíže.

- h) zahraniční platební instituce za podmínek stanovených tímto zákonem,*
- i) poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu (§ 36) za podmínek stanovených tímto zákonem,*
- j) Česká národní banka.“.*

Prvním poskytovatelem platebních služeb ze seznamu uvedeného v zákoně o platebním styku byly banky. Z hlediska portfolia služeb poskytovaných bankami poskytování platebních služeb nepatří mezi ty nejvýznamnější, čemuž odpovídá i podoba právní regulace postavení a činnosti bank v zákoně o bankách. Hlavní činnost bank spočívá v přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů.

Na rozdíl od činnosti bank je hlavní činností platební instituce v souladu s ust. § 8 odst. 1 písm. a) zákona o platebním styku poskytování platebních služeb uvedených v povolení k činnosti platební instituce, což odpovídá účelu směrnice PSD, na základě níž bylo zakotveno postavení platební instituce v platném právním řádu České republiky.

Směrnice PSD umožňuje členským státům ve svém čl. 26 při splnění některých předpokladů mírněji upravit podmínky, při jejichž splnění jsou některé osoby oprávněny poskytovat platební služby. Český zákonodárce se rozhodl této možnosti využít a v ust. § 36 a násl. zakotvuje právní úpravu postavení subjektu nazvaného poskytovatel platebních služeb malého rozsahu. Činnost poskytovatele platebních služeb malého rozsahu je omezena výší částky měsíčního průměru jím provedených platebních transakcí stanovenou v ust. § 36 odst. 2 zákona o platebním styku. Pro registraci poskytovatele platebních služeb malého rozsahu však stačí splnit požadavky stanovené v ust. § 37 zákona o platebním styku, které jsou celkově výrazně mírnější ve srovnání s požadavky vztahujícími se na žadatele o povolení k činnosti platební instituce stanovenými v ust. § 9 zákona o platebním styku.

Řízení vedené u České národní banky podle ust. § 37 a násl. a ust. § 54 a násl. zákona o platebním styku pro vznik oprávnění k činnosti poskytovatele platebních služeb malého rozsahu, resp. vydavatele elektronických peněz malého rozsahu zákon sice označuje jako registraci, avšak materiálně je správním řízením, jehož výsledkem je rozhodnutí správního orgánu.⁴¹

Poskytovatelé platebních služeb jsou zpravidla i osobami oprávněnými vydávat elektronické peníze podle ust. § 6 zákona o platebním styku. Výše uvedené platí s výjimkou 3 subjektů podle ust. § 5 písm. g) až i) zákona, a to platební instituce, zahraniční platební instituce a poskytovatele platebních služeb malého rozsahu. Pro výkon činnosti vydavatele elektronických peněz je nutné získat příslušné veřejnoprávní povolení. Zákon o platebním styku v hlavě IV. části II. zakotvuje právní úpravu instituce elektronických peněz vycházející ze směrnice o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz. Zákon o platebním styku analogicky s právní úpravou postavení poskytovatele platebních služeb malého rozsahu upravuje výrazně mírnější regulační režim⁴² subjektu nazvaného vydavatel elektronických peněz malého rozsahu, který vzniká zápisem do registru vydavatelů elektronických peněz malého rozsahu na základě registračního řízení vedeného Českou národní bankou. Vydavatel elektronických peněz malého rozsahu je přitom podle ust. § 53 odst. 2 a 3 omezen průměrem výše částky vydaných elektronických peněz a výší měsíčního průměru částek jím provedených platebních transakcí.

41 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 162.

42 Mírnější právní režim spočívá mimo jiné v absenci požadavku na počáteční kapitál, přičemž ostatní regulační požadavky na tyto subjekty kladené jsou výrazně mírnější.

3.3 Důvody právní regulace poskytovatele platebních služeb

Poskytovatelé platebních služeb plní ve vztahu k provádění platebního styku jednak úlohu prostředníka mezi plátcem a příjemcem s protichůdnými zájmy při negociaci práv a povinností souvisejících s platbou, ale zároveň též úlohu účastníka v platebním systému. Úlohu prostředníka lze zdárně vykonávat při splnění předpokladů odbornosti a potřebných zkušeností těchto osob, resp. klíčových fyzických osob tvořících personální složku výkonných a kontrolních orgánů jednotlivých právnických osob.

Podnikatelská činnost subjektů, které poskytují platební služby, je nejčastěji zaměřena na obchod s penězi. Takový subjekt je účastníkem velkého množství závazkových právních vztahů jak se svými obchodními partnery tak s uživateli služeb, které poskytuje.⁴³ Vhodná právní regulace by se proto měla vyznačovat stabilizačním efektem.⁴⁴ Právní regulace v zákoně o bankách a zákoně o platebním styku regulovaným subjektům stanoví provozní požadavky v oblasti uveřejňování informací, kapitálové přiměřenosti, výše povinných minimálních rezerv nebo diverzifikace úvěrové angažovanosti,⁴⁵ a dále některé požadavky obchodní povahy, např. zákaz obchodování s některými finančními nástroji vyznačujícími se svou rizikovostí či povinností účastnit se

43 Na počátku světové finanční krize dostaly subjekty, kterým byla poskytována finanční pomoc z veřejných zdrojů, známé označení to big to fail, neboli příliš velké než aby padly. Jejich úpadek by kvůli finanční propojenosti pohledávek a dluhů na mezibankovním trhu mohl spustit dominový efekt, který by ohrozil mnohé další subjekty.

44 Zájem na stabilizaci finančního systému je vyvolán skutečností, že komerční banky jsou pilířem ekonomických vztahů mezi soukromými subjekty, potažmo pilířem funkčnosti celosvětové ekonomiky. Přílišná tvrdost, rigidnost regulačních požadavků na činnost subjektů však omezuje počet subjektů a nepřímo umožňuje růst subjektům již etablovaným. V případě hospodářské krize potom existence takto silných subjektů s vysokým podílem na trhu může působit na prohloubení krize a zvýšení objemu případných sanačních opatření. Lze tedy zaujmout názor, že příliš omezující právní regulace není vhodná.

45 LIŠKA, P., ELEK, Š., MAREK, K.: *Bankovní obchody*. Praha: WoltersKluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-510-8. s. 23-26.

systemu pojištění pohledávek z vkladů. Lze přitom konstatovat, že regulace platebního styku není z pohledu bankovního práva dominantní oblastí.

Směrnice PSD v bodě 10 svých úvodních ustanovení stanovila cíl odstranění právních překážek vstupu na trh poskytovatelů platebních služeb, pro dosažení něhož „ ... je však nezbytné zavést jednotnou licenci pro všechny poskytovatele platebních služeb, které nejsou spojeny s přijímáním vkladů či vydáváním elektronických peněz. Je proto vhodné zavést novou kategorii poskytovatelů platebních služeb, „platební instituce“, a poskytnout povolení poskytovat platební služby v celém Společenství právnickým osobám nespádajícím do žádné ze stávajících kategorií, za podmínky, že bude dodržen celý soubor přísných podmínek. Na takové služby by se tak vztahovaly stejné podmínky v celém Společenství.“.

Povinnost platební instituce získat povolení pro svou činnost poskytovatele platebních služeb pak stanovuje ust. čl. 10 odst. 1 směrnice PSD a přímé účinky mu dává promítnutí ustanovení do právního řádu České republiky. Ust. § 7 zákona o platebním styku stanoví, že „platební instituce je právnická osoba, která je oprávněna poskytovat platební služby na základě povolení k činnosti platební instituce, které jí udělila Česká národní banka.“.

Pro výkon činnosti poskytovatele platebních služeb je nutné splnit regulační požadavky pro získání veřejnoprávního oprávnění Českou národní bankou podle zákona o platebním styku, zákona o bankách či zákona o družstevních záložnách. Z podzákoných, v dalších částech práce neuvedených právních předpisů, poté lze jmenovat zejm. vyhlášku České národní banky upravující některá ustanovení zákona o bankách č. 253/2013 Sb., kterou se stanoví podmínky tvorby povinných minimálních rezerv.

Při nedodržování podmínek oprávnění či poskytování regulovaných služeb bez oprávnění regulovaný subjekt páchá správní delikt podle části šesté zákona o platebním styku, resp. přeštek podle části dvanácté zákona o bankách či § 27a a násl. zákona o družstevních záložnách.

Účastníci platby jsou velmi často v právním postavení spotřebitele. S ohledem na skutečnost, že prostředník hnaný vlastními zájmy snadno může ve svůj prospěch nelegitimně využít svých zkušeností, zákonodárce v ust. § 75 odst. 1 zákona o platebním styku zakotvil obecnou zásadu nepřipustnosti odchýlit se smlouvou o platebních službách ani jiným smluvním ujednáním od soukromoprávní úpravy práv a povinností mezi poskytovatelem platebních služeb a účastníkem upravených v hlavě první části čtvrté v neprospěch slabší smluvní strany, nestanoví-li zákon jinak. Snaha v co největší míře chránit slabší smluvní stranu je vyústěním vývoje evropského práva, potažmo i trendem samotné české legislativy. Kromě právní regulace platebního styku je projevem takového trendu např. i vznik nového zákona č. 257/2016, o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů, který regulovaným subjektům, úvěrovým institucím, ukládá celou řadu nových právních povinností.

3.4 Podoba právní regulace poskytovatele platebních služeb

S ohledem na skutečnost, že by nebylo žádoucí, aby práce byla příliš popisná, se pokusím pouze zmínit a shrnout strukturu právních předpisů vztahujících se k poskytování platebních služeb a nejzásadnější charakteristiky podoby právní regulace poskytovatele platebních služeb.

Základ právní úpravy lze nalézt v zákoně o platebním styku, jenž ve svém ust. § 5 vymezuje osoby oprávněné poskytovat platební služby a dále obsahuje podrobnou

úpravu postavení a činnosti platební instituce, instituce elektronických peněz, poskytovatele platebních služeb malého rozsahu a vydavatele elektronických peněz malého rozsahu. Právní východiska právní úpravy platební instituce jsou přitom obsahem bodu 11 úvodních ustanovení směrnice PSD, v němž je stanoveno, že „je třeba, aby podmínky pro udělení a zachování povolení pro platební instituce obsahovaly obezřetnostní požadavky přiměřené provozním a finančním rizikům, kterým tyto subjekty při své činnosti čelí. V této souvislosti je potřeba stanovit rozumné požadavky na počáteční kapitál v kombinaci s následnými kapitálovými požadavky, které by mohly být dále propracovány v závislosti na potřebách trhu. Z důvodu vysoké rozmanitosti v oblasti platebních služeb by tato směrnice měla k zajištění toho, aby se u všech poskytovatelů platebních služeb se stejnými riziky zacházelo stejným způsobem, umožňovat různé metody ve spojení s určitým stupněm volného uvážení v oblasti dohledu. Požadavky kladené na platební instituce by měly odrážet skutečnost, že platební instituce jsou zapojeny do specializovanějších a omezenějších činností, a jsou tak vystaveny rizikům, která jsou užší a snáze sledovatelná a kontrolovatelná než rizika, jež vznikají v rámci širšího spektra činností úvěrových institucí. Platebním institucím by mělo být zejména zakázáno přijímat vklady od uživatelů a měly by být oprávněny využívat pouze peněžní prostředky přijaté od uživatelů za účelem provádění platebních služeb. Je třeba přijmout ustanovení pro to, aby peněžní prostředky klientů byly drženy odděleně od peněžních prostředků platební instituce určených na jiné obchodní činnosti. Na platební instituce by se měla rovněž vztahovat účinná ustanovení zaměřená proti praní peněz a proti financování terorismu.“.

Strukturu právních předpisů vztahujících se k předmětné oblasti poté doplňují podzákoné předpisy, z nichž je třeba jmenovat především vyhlášku České národní banky č. 141/2011 Sb., o výkonu činnosti platebních institucí, institucí elektronických peněz, poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu a vydavatelů elektronických peněz malého rozsahu. Plněním informačních povinností se poté zabývá vyhláška České národní banky č. 142/2011 Sb., o předkládání informací platebními institucemi,

institucemi elektronických peněz, poskytovateli platebních služeb malého rozsahu a vydavateli elektronických peněz malého rozsahu České národní bance.

Na udělení oprávnění k činnosti poskytovatele platebních služeb upravených v zákoně o platebním styku i zákoně o bankách existuje při splnění podmínek právní nárok, nejde tedy o koncesované činnosti. Výše uvedené přitom s ohledem na existenci poměrně rigidních podmínek pro výkon regulovaných činností nevnímám jako slabé místo právní úpravy.

3.5 Právní úprava práv a povinností mezi poskytovatelem platebních služeb a uživatelem

Práva a povinnosti mezi poskytovatelem platebních služeb a uživatelem jsou stanovena zejména smlouvou o platebních službách podle § 74 zákona o platebním styku. Smlouva o platebních službách obsahuje alespoň závazek poskytovatele „provádět pro uživatele platební transakce ve smlouvě jednotlivě neurčené (dále jen „rámcová smlouva“), nebo provést pro něho jednotlivou platební transakci neupravenou rámcovou smlouvou (dále jen „smlouva o jednorázové platební transakci“).“⁴⁶. Analýzou právní úpravy lze dospět k závěru, že každá smlouva, která obsahuje výše uvedený závazek poskytovatele, je smlouvou o platebních službách a řídí se právní úpravou obsaženou v zákoně o platebním styku, jež je speciální k právní úpravě obsažené v občanském zákoníku.⁴⁶

Ochrana postavení uživatele je doplněna i v rámci ust. § 144 odst. 7 přechodných ustanovení zákona o platebním styku v tom smyslu, že nejméně příznivé

⁴⁶ BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 341.

podmínky, které zákon subjektům umožňuje sjednat, jsou aplikovány i na vztahy, které vznikly před nabytím účinnosti tohoto zákona.

Smlouvu o platebních službách většinou doplňuje další smluvní dokumentace, která se částečně vztahuje i na problematiku provádění platebních služeb. Smluvní strany tak uzavírají např. smlouvy upravující podmínky užívání platebního prostředku či podmínky založení úvěrového účtu. Smluvní dokumentaci pak nejčastěji doplňují odkazy na obchodní podmínky poskytovatele a ceník služeb. Poskytovatel rovněž musí dobře uvážit důsledky, které by mělo nesprávné sjednání smluvních práv a povinností v obchodních podmínkách. Obchodní podmínky obvykle obsahují ujednání, která se vztahují k více různým smluvním typům. Pro jejich účinnost v podnikatelsko-spotřebitelských vztazích je nutno je v souladu s ust. § 1751 odst. 1 občanského zákoníku připojit přímo ke smluvní nabídce. Neplatná jsou přitom v souladu s předpisy občanského práva zejména ujednání obchodních podmínek překvapivá či zhoršující právní postavení spotřebitele jako smluvní strany.

Zákon o platebním styku ve svém § 75 odst. 1 zvláště zakotvuje zásadu nepřipustnosti odchýlení se od ustanovení hlavy první části čtvrté v neprospěch uživatele. Ačkoliv příslušná hlava zákona obsahuje soukromoprávní úpravu práv a povinností, jedná se o úpravu jednostranně kogentní odůvodněnou inherentní nerovností smluvních stran. Hledání jednoznačné odpovědi na dotaz, zda je v konkrétním případě smluvní úprava ve prospěch uživatele, přitom může být velmi komplikované. Přikláním se však k názoru, že zodpovědné vymezení všech ustanovení ve prospěch spotřebitele s ohledem na komplexnost právních vztahů a odlišnost individuálního posouzení v konkrétním případě není možné, proto je dobře, že nezůstalo v rukou zákonodárce.

Zákon o platebním styku rozlišuje celkem tři kategorie uživatelů podle rozsahu jejich ochrany, a to zaprvé spotřebitele, zadruhé drobné podnikatele a zatřetí „zbytkovou kategorií“, tedy podnikatele, kteří nejsou drobní, a nepodnikající právnické osoby. Spotřebitel je přitom chráněn v nejextenzivnějším rozsahu.

Základ právní úpravy spotřebitelského práva se nachází v občanském zákoníku. Ust. § 419 občanského zákoníku spotřebitele vymezuje jako každého člověka, „ ... který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná“. Zákaz zneužití postavení podnikatele v hospodářském styku „ ... k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmě a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran“ je stanoven v ust. § 433 odst. 1 občanského zákoníku. Podle odst. 2 je přitom slabší stranou vedle spotřebitele vždy i „ ... osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním“. Komplexní právní úprava závazků ze smluv uzavíraných se spotřebitelem je obsažena ve zvláštní části občanského zákoníku v § 1810 a násl.

Z právních principů ovládajících spotřebitelské smluvní právo relevantních pro předmětnou oblast právní regulace je třeba též uvést zásadu nejpříznivějšího výkladu pro spotřebitele v případě nejasnosti v obsahu smlouvy stanovenou v ust. § 1812 odst. 1 či zásadu zákazu ujednání zakládajících nepřiměřenou nerovnováhu práv nebo povinností v neprospěch spotřebitele podle ust. §§ 1813 – 1815 občanského zákoníku. Princip neúčinnosti ujednání odchylných se od ustanovení zákona stanovených k ochraně spotřebitele podle ust. § 1812 odst. 2 občanského zákoníku je pak převzat i do právní úpravy zákona o platebním styku. Právní ochrana spotřebitele je ještě zvýšena právem spotřebitele odstoupit od spotřebitelské smlouvy bez uvedení důvodu a bez možnosti postihu spojeného s takovým právním jednáním podle ust. § 1818 občanského zákoníku.

Zmenšenému zájmu na ochraně uživatele v postavení podnikatele odpovídá dikce ust. § 75 odst. 2 a 3 zákona o platebním styku. Zákon umožňuje odchýlení se od taxativního výčtu zákonných ustanovení i v neprospěch uživatele na základě dohody mezi poskytovatelem a uživatelem v postavení podnikatele, kteří nejsou drobnými podnikateli ve smyslu ust. § 75 odst. 4 zákona o platebním styku. Zákonné možnosti smluvně se odchýlit od dispozitivních ustanovení zákona v neprospěch uživatele v postavení podnikatele potom poskytovatelé platebních služeb hojně využívají ve svých obchodních podmínkách. Přípustné odchýlení od zákonných ustanovení přitom může poměrně výrazným způsobem ovlivnit podobu vztahu poskytovatele a uživatele, když smluvní ujednání mohou odlišně upravovat nejen například trvání lhůty pro výpověď rámcové smlouvy ze strany poskytovatele, lhůty pro uplatnění práv z neautorizované a nesprávně provedené transakce či zahrnovat možnost účtování poplatků za plnění některých informačních povinností dle zákona o platebním styku, ale smluvně lze též např. omezit odpovědnost poskytovatele za neautorizovanou či nesprávně provedenou platební transakci či upravit způsob oznamování změn rámcové smlouvy, pro jejíž změny lze v souladu s ust. § 94 odst. 3 zákona o platebním styku sjednat domněnku souhlasu uživatele. Pro změnu obchodních podmínek poté v souladu s ust. § 1753 občanského zákoníku platí, že „*ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana [v postavení spotřebitele] nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží*“.

Další regulovanou oblastí je poté ochrana osobních údajů uživatelů, když předávání informací o uživatelích bez jejich souhlasu je možné pouze za splnění zákonných podmínek. Podle příslušných ustanovení zákona o ochraně osobních údajů je přitom ke zpracování osobních údajů vyžadován souhlas chráněné osoby. Jistým ohrožením zájmů uživatelů může být přijetí zákona o centrální evidenci účtů, na jejímž základě došlo i k novelizaci zákona o platebním styku. Ust. § 38 zákona o bankách obsahuje úpravu bankovního tajemství.

Zákon o platebním styku ve srovnání s právní úpravou účinnou před nabytím jeho účinnosti poskytuje poskytovatelům větší možnosti odchýlit se od jeho dispozitivních ustanovení v právním styku se skupinou ekonomicky silnějších podnikatelů. Větší rozsah volnosti poskytovatelů při vyjednávání práv a povinností a snížení rozsahu práv hospodářsky nejsilnější a neinformovanější skupiny uživatelů je však legitimizován zvýšeným vyjednávacím potenciálem těchto uživatelů, když pro poskytovatele představují žádanou klientelu.

Drobnou změnou oproti dosavadní právní úpravě je v novém zákoně o platebním styku zrušení kategorie drobného podnikatele a zavedení jednotné právní regulace ve vztahu ke všem právnickým a podnikajícím fyzickým osobám. Nelze však říci, že by šlo o změnu významnou v praxi, když platební instituce v současnosti evidují velmi malé počty drobných podnikatelů, neboť subjekty, které mohly uplatnit výhody plynoucí z postavení drobného podnikatele, mnohdy neplní povinnost sdělit a doložit na výzvu poskytovatele splnění podmínky nejvyššího přípustného počtu zaměstnanců a limitu ročního obrátu či bilanční sumy roční rozvahy v souladu s ust. § 75 odst. 4 zákona o platebním styku. Podnikatelé, kteří pro účely zákona o platebním styku mají postavení drobných podnikatelů, se tak vlastní liknavostí zbavují výhody zvýšené právní ochrany a poskytovatelé k nim přistupují stejně jako k nejzkušenějším uživatelům „zbytkové kategorie“.

Jednou z posledních novelizací zákona o platebním styku byly stanoveny nové povinnosti poskytovatele v oblasti poskytování některých služeb spojených s platebním účtem a každému mimo jiné vzniklo právo podle ust. § 124q a násl. zákona o platebním styku na zřízení základního platebního účtu, když za služby poskytované v rámci základního platebního účtu přísluší poskytovateli podle ust. § 124t zákona o platebním styku nejvýše úplata „*odpovídající obvyklé ceně podle zákona o cenách*“. V praxi lze

však pozorovat, že se v portfoliu druhů nabízených účtů se nejedná o příliš zajímavou službu. Předmětnou novelou zákona byly zakotveny též povinnosti poskytovatele související se změnou platebního účtu, jenž do té doby většina poskytovatelů plnila na bázi dobrovolnosti, za jejíž provedení v souladu s ust. § 124m odst. 1 zákona o platebním styku smluvně nelze sjednat účtování nepřiměřené úplaty.

4. Platební systémy

4.1 Vymezení platebního systému a neodvolatelnosti příkazu k zúčtování

Provádění plateb vyžaduje určitou infrastrukturu, způsob, jakým jsou zpracovány jednotlivé platební transakce. Platební styk lze podle způsobu jeho realizace rozlišovat na přímé spojení poskytovatelů platebních služeb prostřednictvím navzájem vedených účtů platebního styku nazývaných z italštiny *nostro* a *loro* účty a spojení prostřednictvím třetího subjektu, který poskytovatelům poskytuje službu zúčtování, jinak také *clearing*.⁴⁷

Platebním systémem rozumíme v souladu s ust. § 2 odst. 2 písm. l) zákona o platebním styku systém s jednotnými pravidly, který slouží k provádění, zúčtování nebo vypořádání platebních transakcí. *„Z obecného (a spíše ekonomického) hlediska lze jakýkoli systém plateb vymezit jako množinu platebních instrumentů, pravidel, procesů, procedur a systémů pro převody aktiv mezi poskytovateli platebních služeb, umožňující oběh peněz denominovaných v určité měně (nejenom vnitrostátně, ale i přeshraničně) a zahrnující tři základní fáze:*

- *použití platebních nástrojů autorizujících a iniciujících platební proces,*
- *výměnu informací čili instrukcí mezi relevantními poskytovateli platebních služeb,*
- *vlastní převod aktiv v souladu s původními požadavky plátce či příjemce.“⁴⁸*

47 SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 176.

48 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 271-272.

Vedle hlediska regulatorního jsou platební systémy zajímavé i z pohledu technologického, když v současnosti s rozvojem informačních technologií je možné okamžitě bezhotovostně uživatelsky konformně provádět platby bez použití hotovosti. Pro popis fungování provozuschopného platebního systému a účasti na něm by však bylo třeba uplatnit znalosti v oblasti informačních technologií a jejich nástrojů nacházejících se však již za hranicí vymezeného tématu. Lze tak stanovit, že předmětná problematika je oblastí průřezovou a komplexně ji nelze vnímat bez příslušných mimoprávních souvislostí. Z hlediska funkčnosti platebního systému s neodvolatelností zúčtování lze v této souvislosti zmínit schopnost platebního systému splnit zákonný požadavek na provedení platebních transakcí ve lhůtách stanovených v dílu 5 oddílu 2 části čtvrté zákona o platebním styku.

Podle způsobu vypořádání závazků účastníků platebního systému lze platební systémy rozdělit na systémy s hrubým a čistým vypořádáním. Systém hrubého neboli brutto vypořádání je založen na tom, že „ ... k převodu peněžních prostředků dochází jednotlivě podle zpracovávaných příkazů s reálným krytím každé takto prováděné transakce“⁴⁹. Systém čistého neboli netto vypořádání poté „ ... funguje v zásadě na principu vzájemného započtení pohledávek a závazků jednotlivých účastníků systému“⁵⁰.

Zákonným kritériem, které odlišuje rozsah právní regulace dopadající na provoz platebního systému, je skutečnost, zda jde o platební systém s neodvolatelností zúčtování. Provoz platebního systému, který není platebním systémem s neodvolatelností zúčtování, podléhá právní regulaci pouze ve smyslu požadavku ust. § 60 zákona o platebním styku na rovný přístup osob oprávněných poskytovat platební

49 SCHLOSSBERGER, O., SOLDÁNOVÁ, M. *Platební styk*. 3. vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2005. ISBN 80-7265-072-6. s. 257.

50 SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 177.

služby. Platební systémy nepodléhající právní regulaci podle hlavy druhé části třetí zákona o platebním styku jsou obvykle provozovány pouze na základě smluvního vztahu mezi provozovatelem a účastníky. Za příklady nejvýznamnějších neregulovaných platebních systémů lze přitom uvést zúčtovací systémy karetních asociací nebo internetový platební systém PayPal.⁵¹ Dalším příkladem platebního systému stojícího zcela mimo oblast úpravy veřejného práva a provozovaného na smluvním základě je platební systém, v rámci něhož dochází k platbám tzv. virtuálními měnami. Absence existence právní úpravy těchto platebních systémů je i v souladu s bodem 17 úvodních ustanovení směrnice PSD, který stanoví, že „*ustanovení o přístupu k platebním systémům by se neměla používat na systémy zřízené a provozované jediným poskytovatelem platebních služeb. Tyto platební systémy mohou fungovat buď v přímé konkurenci s platebními systémy, nebo, což je častější, zaplňují mezeru na trhu, která není platebními systémy přiměřeně pokryta. Obvykle zahrnují trojstranné systémy, například trojstranné karetní systémy, platební služby nabízené poskytovateli telekomunikačních služeb nebo služby poukazování peněz, přičemž provozovatel systému působí jako poskytovatel platebních služeb pro plátce i příjemce, jakož i vnitřní systémy bankovních skupin. V zájmu podpory hospodářské soutěže, kterou mohou tyto platební systémy do prostředí zavedených tradičních platebních systémů přinést, by v zásadě nebylo vhodné udělit přístup k těmto platebním systémům třetím stranám. Tyto systémy by však měly vždy podléhat právním předpisům Společenství a členských států v oblasti hospodářské soutěže, které mohou vyžadovat udělení přístupu k těmto systémům v zájmu zachování účinné hospodářské soutěže na platebních trzích.*“.

Ust. § 68 odst. 1 zákona o platebním styku stanovuje neodvolatelnost příkazu k zúčtování, když „*od okamžiku stanoveného v pravidlech systému nelze příkaz k zúčtování jednostranně odvolat*“. Koncept vymezující „*okamžik zániku závazků* [mezi účastníky platebního systému] *převodem aktiv v rámci platebního systému*“⁵² k přesně vymezenému okamžiku převodu je v dnešní době pro účastníky platebního systému

51 SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 191.

nepostradatelný za účelem efektivního finančního plánování a užitečný např. v případě insolvence některého z účastníků. Ambice spočívající v jednotném zavedení konceptu neodvolatelnosti zúčtování v právních rádech členských států Evropské unie byla v druhé polovině 90. let hybatelem přijetí směrnice o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech, jež problematiku neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech nese ve svém označení.

Jediným platebním systémem spadajícím pod právní regulaci hlavy druhé části třetího zákona o platebním styku je v současnosti platební systém CERTIS.⁵² Vytvoření celostátního bankovního automatizovaného platebního systému má své kořeny v 60. letech, kdy byl připravován systém ABO (Automatizované bankovní operace).⁵⁴ Východiskem právní regulace mohla být existence celospolečenského zájmu na právní jistotě v právních vztazích vznikajících při realizaci platebního styku. Na vývoj právní regulace v rámci států na území Evropy navazuje utváření právní regulace na úrovni Evropské unie, když přejímá a sjednocuje standardy, které vyplývají z praxe členských zemí.

Počátky právní regulace platebních systémů na mezinárodní úrovni spadají do období konce 90. let minulého století. Jedním z důvodů přijetí 1. komplexní směrnice v oblasti provozu platebního systému s neodvolatelností zúčtování, směrnice o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech, je skutečnost, že „... *převodní příkazy a vzájemné započtení by [v souladu s bodem 11 jejích úvodních ustanovení] měly být právně vymahatelné ve všech členských státech a závazné pro třetí osoby*“.

52 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 306.

53 CERTIS je akronymem pro Czech Express Real Time Interbank Gross Settlement System, tedy počátečních písmen vhodně sestaveným popisem platebního systému v angličtině.

54 SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 191.

Vytvoření právní regulace oblasti platebních systémů reagovalo též na ohrožení finančního trhu,⁵⁵ pro něž neregulované platební systémy představovaly další možný zdroj systémového rizika.⁵⁶

4.2 Účast na platebním systému. Účastníci platebního systému

Při právní regulaci platebního systému si musíme položit zejm. Otázky, zda může být rychlost platebního systému zvýšena, aniž by ovlivnila náklady na jeho provoz, a zda mohou být náklady redukovány, aniž by vytvořily příležitosti pro podvody. Podoba platebního systému pak v různé míře vyvažuje jednotlivé výše uvedené zájmy a více či méně zdárně vyhovuje společenským a právním požadavkům na jejich provoz. Účastníci platebního systému přitom též sledují vlastní zájmy jsoucí v rozporu s obchodními zájmy provozovatele.

Zákon o platebním styku upravuje podle svého ust. § 1 písm. b) „*účast v platebních systémech a vznik a provozování platebních systémů s neodvolatelností zúčtování*“. Právní předpisy nestanovují žádnému subjektu povinnost být účastníkem platebního systému, když pro mnohé právní subjekty je účastenství na regulovaném platebním systému s ohledem na obsah jejich činnosti žádoucí.

Taxativní výčet právních subjektů oprávněných být účastníkem platebního systému s neodvolatelností zúčtování obsahuje ust. § 64 odst. 1 zákona o platebním styku. Z osob oprávněných poskytovat platební služby může být přímým účastníkem platebního systému pouze banka, zahraniční banka, spořitelní a úvěrní družstvo a Česká

55 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 297.

56 Cíl předejití systémového riziku vlastním platebním systémům je vyjádřen hned v prvním bodu úvodních ustanovení směrnice o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech.

národní banka. Ostatními přímými účastníky platebního systému s neodvolatelností zúčtování mohou v souladu s ust. § 64 odst. 1 zákona být pouze „... *obchodník s cennými papíry, zahraniční osoba oprávněná poskytovat hlavní investiční služby, právnická osoba veřejného práva nebo právnická osoba, za jejíž veškeré závazky ručí osoba veřejného práva, zahraniční centrální banka nebo Evropská centrální banka, právnická osoba se zvláštním postavením,...*“, která je v souladu s čl. 2 směrnice o přístupu k činnosti úvěrových institucí vyňata z působnosti směrnice, dále pak „*provozovatel platebního systému s neodvolatelností zúčtování, ústřední protistrana, zúčtovatel, clearingová instituce a ten, kdo ve vypořádacím systému s neodvolatelností vypořádání, v zahraničním platebním systému s neodvolatelností zúčtování nebo v zahraničním vypořádacím systému s neodvolatelností vypořádání vykonává obdobnou činnost ...*“ jako některá z posledních 4 výše uvedených osob. Vymezení pojmů ústřední protistrany, zúčtovatele a clearingové instituce nalezneme pod písm. c), d) a e) ust. § 63 zákona o platebním styku. Vymezené subjekty přitom vystupují při provádění zúčtování.

Přímými účastníky platebního systému s neodvolatelností zúčtování nemohou být podle stávající právní úpravy platební instituce ani instituce elektronických peněz, které společně dále pro tento účel nazývám dotčenými institucemi, když absence oprávnění být přímým účastníkem platebního systému s neodvolatelností zúčtování tyto subjekty nelegitimně znevýhodňuje, k čemuž se vyjadřuji dále. Zákon o platebních službách ve svém ust. § 5 zakládá oprávnění dotčených institucí poskytovat platební služby, čímž dochází k transpozici příslušných ustanovení směrnice PSD. Poskytovatel platebních služeb však nemůže provádět většinu platebních transakcí bez přístupu k platebnímu systému s neodvolatelností zúčtování. V praxi je proto pro realizaci zákonného oprávnění dotčených institucí poskytovat platební služby potřebné sjednat si přístup k platebnímu systému s neodvolatelností zúčtování s účastníkem tohoto platebního systému, resp. stát se klientem účastníka. Účastník platebního systému s neodvolatelností zúčtování však nemá zákonnou povinnost sjednávat a uzavírat s

dotčenými institucemi jakýkoliv druh příkazní smlouvy.⁵⁷ Zamezení právní nejistoty dotčených institucí měla přitom zajistit směrnice PSD, která v bodě 16 svých úvodních ustanovení mimo jiné stanoví, že „je nezbytné, aby každý poskytovatel platebních služeb měl přístup ke službám v oblasti technické infrastruktury platebních systémů. ... Aby bylo možno zajistit rovné zacházení v rámci celého Společenství stejně jako mezi různými kategoriemi poskytovatelů platebních služeb v souladu s podmínkami jejich licencí, je třeba objasnit pravidla týkající se přístupu k poskytování platebních služeb a účasti v platebních systémech. Je třeba zavést ustanovení pro nediskriminační zacházení s platebními institucemi, jimž bylo uděleno povolení, a úvěrovými institucemi tak, aby každý poskytovatel platebních služeb účastníci se hospodářské soutěže na vnitřním trhu mohl využívat služeb v oblasti technické infrastruktury těchto platebních systémů za stejných podmínek“. Ustanovení směrnice PSD však neobsahují provedení cíle stanoveného v bodě 16 jejích úvodních ustanovení. Nerovné právní postavení dotčených institucí s postavením účastníků platebního systému s neodvolatelností zúčtování tak nelze považovat za rozporné s evropským právem. Právní úprava stanovení účastníků platebního systému s neodvolatelností zúčtování je však nenaplněním cíle stanoveného v bodě 16 úvodních ustanovení směrnice PSD směřujícího k rovnému právnímu postavení poskytovatelů platebních služeb.

Výčet účastníků platebního systému s neodvolatelností zúčtování v ust. § 111 nového zákona o platebním styku zůstává taxativní, přičemž nadále nezahrnuje dotčené instituce. Nový zákon o platebním styku sice ve svém ust. § 107 odst. 1 přebírá omezení pro provozovatele a účastníka platebního systému v podobě zákazu stanovení diskriminačních, nepřiměřených a omezujících požadavků bránících právnickým osobám oprávněným poskytovat platební služby v přístupu k platebnímu systému, avšak z důvodů předestřených výše toto omezení považují de lege ferenda za

⁵⁷ Podobu právního ukotvení povinnosti přímého účastníka platebního systému uzavřít smlouvu (tzv. smluvní přímus) lze navrhnout jako kogentní ustanovení, jehož hypotéza by pregnantně a konkrétně vymezila předpoklady.

nedostatečné a v právní úpravě účastenství na platebních systémech za legislativní nedostatek.

4.3 Platební systém CERTIS

V České republice funguje systém mezibankovního platebního styku CERTIS. V našem prostředí je „*jediným systémem mezibankovního platebního styku, který zpracovává mezibankovní platby v českých korunách*“⁵⁸. Provozovatelem platebního systému CERTIS je Česká národní banka. Oprávnění České národní banky provozovat platební systém s neodvolatelností zúčtování přitom nevyplývá z ust. § 70 odst. 1 zákona o platebním styku, jenž vymezuje postavení provozovatele, když stanoví, že „*provozovatel platebního systému s neodvolatelností zúčtování je právnická osoba, která je oprávněna provozovat platební systém s neodvolatelností zúčtování na základě povolení k provozování platebního systému s neodvolatelností zúčtování, které jí udělila Česká národní banka*“. Přesto, že Česká národní banka nesplňuje definici provozovatele, její oprávnění provozovat platební systémy zakládá ust. § 38 odst. 1 zákona o České národní bance. Z pohledu důvěryhodnosti přitom lze stěžít namítat, že centrální banka státu nesplňuje kritéria stanovená v ust. § 71 odst. 1 zákona o platebním styku, pro jejichž nesplnění je subjekt z možnosti výkonu činnosti provozovatele diskvalifikován.

Právní základnu právní úpravy přístupu k platebnímu systému, provozu platebního systému a práv a povinností provozovatele a účastníků souvisejících s provozem platebního systému představuje část třetí zákona o platebním styku. Zákonnou právní úpravu doplňují prováděcí vyhlášky České národní banky upravující některé právní a technické aspekty provozu platebních systémů a účasti na nich.

58 Česká národní banka.. *Platební styk. Popis systému CERTIS*. [dat. cit. 23.3.2017]. <https://www.cnb.cz/cs/platebni_styk/certis/certis_popis.html>

Vyhláška o stanovení pravidel tvorby čísla účtu v platebním styku podle ust. svého § 1 upravuje „*pravidla tvorby čísla účtu v souladu s pravidly mezinárodní standardizace (IBAN) obsaženými v normě ISO 13616 Financial services – International bank account number (IBAN)*“. Jednotlivým aspektům právní regulace platebních systémů s neodvolatelností zúčtování se poté věnuje vyhláška o platebních systémech s neodvolatelností zúčtování, která upravuje zejm. náležitosti žádosti o povolení k provozování platebního systému podle ust. § 71 odst. 3 zákona o platebním styku a obsah, formu, lhůty a způsob poskytování informací o finanční situaci, výsledcích hospodaření a plnění podmínek výkonu činnosti provozovatele platebního systému České národní bance na základě zákonného zmocnění podle ust. § 73b odst. 5 zákona o platebním styku. Výše uvedenou strukturu právních předpisů poté doplňují „Pravidla systému mezibankovního platebního styku České národní banky“, resp. pravidla platebního systému CERTIS vydaná podle ust. § 65 odst. 1 zákona o platebním styku Českou národní bankou.

Práva a povinnosti provozovatele a účastníků platebního systému CERTIS jsou dále v souladu s ust. čl. 2 odst. 4 pravidel platebního systému CERTIS stanovena smlouvou o účasti v platebním systému CERTIS.

Z hlediska priority provedení platební transakce platební systém CERTIS rozlišuje transakce s nízkou a vysokou prioritou.⁵⁹ Za předběhnutí fronty neprioritních transakcí si však Česká národní banka v souladu s částí V. Ceníku peněžních a obchodních služeb ČNB, jež je obvykle součástí smlouvy o účasti v platebním systému CERTIS, účtuje větší poplatek.⁶⁰

59 SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 196.

4.4 Struktura právní úpravy platebního styku v Evropské unii a vznik platebních systémů na základě přeshraniční spolupráce

Vedle směrnice o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech, směrnice PSD a směrnice o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz na půdě Evropské unie vznikly i další právní předpisy, z nichž vychází podoba platné právní úpravy práv a povinností subjektů při poskytování platebních služeb a provozu platebních systémů. Mezi nejvýznamnější platné sekundární akty Evropské unie lze zařadit nařízení o přeshraničních platbách, směrnici o porovnatelnosti poplatků, nařízení o úhradách a inkasu v eurech a nařízení o poplatcích za karetní transakce.

V procesu přijímání evropské legislativy hrají zásadní roli Evropský parlament, Rada ministrů a Evropská komise. Evropská komise rovněž disponuje svými poradními orgány, z nichž jsou nejvýznamnější Expertní skupina pro oblast trhu platebních služeb, poradní orgán Evropské komise v oblasti přípravy legislativních a politických aktů v otázkách plateb a předcházení trestné činnosti⁶¹ a Platební komise, poradní orgán Evropské komise pro implementaci opatření v oblasti směrnice PSD a v dalších otázkách spojených s platbami.⁶²

60 Základní cena za zpracování jedné klientské prioritní vstupní položky, tedy platební transakce, která musí být připsána na účet příjemce ještě v den debetování účtu plátce, činí částku ve výši 1,- Kč, což je částka cca 11x vyšší než činí cena za zpracování platební transakce s nízkou prioritou.

61 Evropská komise. *Registr expertních skupin a podobných subjektů Evropské komise. Expertní skupina pro oblast trhu platebních služeb.* [dat. cit. 27.7.2017]. <<http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=2287>>

62 Evropská komise. *Registr expertních skupin a podobných subjektů Evropské komise. Platební komise.* [dat. cit. 27.7.2017]. <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-reforms-and-their-progress/regulatory-process-financial-services/expert-groups-comitology-and-other-committees/payments-committee_en#documents>

V posledních dvou desetiletích jsme svědky sjednocování pravidel provozu platebních systémů s neodvolatelností zúčtování na úrovni Evropské unie za účelem vytvoření „jednotného trhu plateb“.

Od samého počátku poválečné spolupráce evropských zemí se jednotlivé státy snažily z různých důvodů hledat společný postup při tvorbě vhodné právní úpravy množství společenských otázek. Členské země Evropské unie, jejichž počet se postupem doby rozrostl na dnešních osmadvacet, vybudovaly nové legitimní mechanismy tvorby závazných pramenů nadnárodního práva. Lze hovořit o tom, že ekonomická rovina evropské integrace je zaměřena na vznik a rozvoj čtyř svobod, a to volného pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu.⁶³

V roce 1987 nabyl účinnosti Jednotný evropský akt, v němž lze vysledovat snahu o další odstraňování překážek ekonomické a politické spolupráce členských států. V bodech 7 a 8 úvodních ustanovení Jednotného evropského aktu je poté přímo formulován cíl „ ... uskutečňování hospodářské a měnové unie“ a „ ... měnové spolupráce“.

Základem právní úpravy měnové politiky v primárním právu Evropské unie jsou ust. čl. 127 a násl. a čl. 282 a násl. konsolidovaného znění Smlouvy o fungování Evropské unie.

V roce 1999 byl učiněn významný krok směřující k realizaci snah o založení nadnárodní měnové unie vytvořením společné evropské měny euro.⁶⁴ Po vzniku nové společné evropské měny pak započaly i práce na vzniku společného platebního systému. Legislativně-technické práce na vytvoření projektu tzv. Jednotné oblasti pro

63 GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1. s. 124.

platby v eurech, resp. projektu SEPA,⁶⁵ spočívají ve sjednocení podmínek provádění vnitrostátních a přeshraničních⁶⁶ platebních transakcí v eurech.⁶⁷ Projekt SEPA je součástí evropské právní regulace platebních služeb, jež spolu s dalšími oblastmi tvoří strukturu právní úpravy finančních služeb. Vytvoření jednotného trhu finančních služeb je přitom předpokladem volného pohybu kapitálu.⁶⁸

Projekt SEPA je kombinací evropské bankovní samoregulace a právní regulace z pera evropských legislativních orgánů.⁶⁹ Integrovaní procesy na evropské úrovni vedle své legislativní větve zahrnují i integraci platebních systémů.

Platebních systémů pro vypořádání platebních transakcí v měně euro je v současnosti několik. Mezi ty nejvýznamnější lze zařadit platební systém TARGET2, jehož provozovatelem je Eurosystem⁷⁰ a dále platební systémy EURO1, STEP1 a

64 RAMBURE, D., NACAMULI, A. *Payment Systems: From the Salt Mines to the Board Room*. Basingstoke: Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions, 2008. ISBN 978-0-230-20250-4. s. 15.

65 Zkratka SEPA je odvozena z anglického názvu Single Euro Payments Area.

66 Přeshraniční platbou se v souladu s ust. čl. 2 odst. 1 nařízení o přeshraničních platbách ve Společenství rozumí „elektronicky zpracovaná platební transakce z podnětu plátce nebo příjemce nebo prostřednictvím příjemce, pokud se poskytovatel platebních služeb plátce a poskytovatel platebních služeb příjemce nacházejí v různých členských státech“.

67 WANDHÖFER, R. *EU Payments Integration: The Tale of SEPA, PSD and Other Milestones Along the Road*. Basingstoke: Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions, 2010. ISBN 978-0-230-24347-7. s. 11.

68 WANDHÖFER, R. *EU Payments Integration: The Tale of SEPA, PSD and Other Milestones Along the Road*. Basingstoke: Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions, 2010. ISBN 978-0-230-24347-7. s. 10.

69 BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1. s. 6.

70 Eurosystem je měnová autorita eurozóny složená z Evropské centrální banky a centrálních bank států, které přijaly euro jako svou měnu.

STEP2 provozované Evropskou bankovní asociací.⁷¹ Právní úprava provozu evropských platebních systémů i práv a povinností vznikajících mezi jeho přímými účastníky je tvořena právními akty Evropské unie. Evropské platební systémy přitom k přenosu dat týkajících se platebních transakcí mezi jeho účastníky využívají telekomunikační síť SWIFT.⁷² Založení a činnost Společnosti pro celosvětovou mezibankovní finanční telekomunikaci, jež telekomunikační síť SWIFT vytvořila, je tak po mnoha letech od jejího vzniku třeba hodnotit jako jeden z příkladů úspěšné dlouhé evropsko-severoamerické mezibankovní spolupráce.⁷³

71 SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 290.

72 SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 236.

73 Společnost SWIFT byla založena evropskými a severoamerickými bankami již v roce 1973.

5. Závěr

Za cíl této práce bylo stanoveno komplexně pojednat o problematice platebního styku, popsat právní úpravu vztahující se k fenoménu platebního styku, analyzovat některé aspekty předmětné problematiky, poukázat na některé nedostatky předmětné právní úpravy a navrhnout jejich změny.

V úvodu práce jsem zejména stanovil splnitelný cíl práce, jenž je zvolen přiměřeně ke zvolené metodě zpracování tématu a intelektuálním schopnostem autora. V úvodní části práce jsem se dále pokusil nastínit některá východiska právní úpravy a vymezit zkoumanou problematiku jako celek.

Ve své diplomové práci jsem se z obsahového hlediska věnoval nejdříve vymezení základních pojmů a poté popisu a analýze některých jevů zejména z oblasti problematiky právní regulace poskytování platebních služeb a problematiky platebních systémů.

V první části práce následující po úvodu jsem postupně přiblížil společenský význam platebního styku, vymezil jeho základní pojmy a stanovil východiska jeho právní úpravy. Zpracování předmětné právní problematiky se neobešlo bez vymezení pojmů platby, platební transakce, peněžního prostředku, platebního prostředku, elektronických peněz, platebního příkazu a platební služby. Kapitoly věnující se především vymezení základních pojmů jsem se pokusil obohatit o krátký historický exkurz placení spojený s vývojem peněžních prostředků, popis některých relevantních právních principů a některým dalším společenskovedním, zejména pak ekonomickým souvislostem.

Ve druhé části práce jsem se zaměřil především na kvalitativní podobu právní úpravy související s poskytováním platebních služeb. Po seznámení se s právní úpravou jsem dospěl k závěru, že regulovaným subjektům stanovuje celou řadu právních povinností. Lze učinit závěr o existenci rozdílů v právním postavení jednotlivých skupin poskytovatelů platebních služeb, přičemž je žádoucí, aby právní postavení osob bylo podobné a aby odlišnosti v právním postavení osob byly odůvodněné. V této souvislosti jsem dospěl k závěru, že existence odlišností v právní úpravě práv a povinností jednotlivých subjektů není vždy důvodná a přesvědčivá.

Předmětná právní úprava konstituuje relativně rigidní požadavky na poskytovatele platebních služeb. Složitost definičních kritérií zákona o platebním styku přitom může vytvářet prostor pro interpretaci, co za činnost spočívající v poskytování platebních služeb lze považovat a co nikoliv. Ve vztahu k subjektům, na které se právní úprava zákona o platebním styku nevztahuje a předmětem jejichž činnosti může být činnost obsahově podobná činnosti poskytovatele platebních služeb, se mohou vytvářet výrazné rozdíly v jejich právním postavení.

Důvody existence právní regulace vycházejí především z požadavků evropského práva, u něhož je zřejmý apel na zvýšení ochrany spotřebitele a v jehož systematické lze v hojné míře nalézt právní akty posilující postavení spotřebitele ve smluvních vztazích, do nichž vstupuje s hospodářsky silnějšími entitami. Lze tak učinit závěr, že ambicí právní úpravy je i narovnání podnikatelsko-spotřebitelských vztahů. Podoba právní úpravy je však mnohdy selektivní, což také může přispívat k nerovnostem v právním postavení poskytovatelů některých platebních služeb.

Zákon o platebním styku umožňuje jednotlivým poskytovatelům platebních služeb svěřit některé provozní činnosti jiné osobě, neboli také své činnosti „outsourcovat“, přičemž svěřené činnosti jiné osobě podléhá oznamovací povinnosti

podle ust. § 26 či § 52j zákona o platebním styku. Tento přenos v praxi znamená rozdílnost právního postavení subjektu regulovaného a subjektu, na něhož regulovaný subjekt výkon služeb outsourcuje, přičemž oba tyto subjekty poskytují tutéž službu.

Jako velmi vhodné lze hodnotit zvláštní vymezení poskytovatele platebních služeb malého rozsahu a instituce elektronických peněz malého rozsahu, u nichž je existence slabších regulatorních požadavků s ohledem na jejich hospodářskou sílu a ekonomický význam zcela pochopitelná.

Kladně lze hodnotit, že zákonodárce pro omezení výše částek představujících omezení rozsahu poskytování platebních služeb poskytovateli platebních služeb malého rozsahu a vydávání elektronických peněz vydavateli elektronických peněz malého rozsahu zvolil průměrnou měsíční výši provedených platebních transakcí a vydaných elektronických peněz. V případě, že by za limitující byla stanovena absolutní hotnota, regulovaný subjekt by zcela ztratil možnost ovlivnit, zda bude vykonávat mírněji právně regulovanou činnost.

Lze učinit závěr, že existence povinnosti získat příslušné oprávnění k poskytování platebních služeb představující stabilizační funkci právní úpravy přispívá k určité stabilitě finančního sektoru.

Za nedůvodné ovšem dále považuji zejména odlišnosti ohledně rozsahu oprávnění k poskytování některých služeb bankami a platebními institucemi. Právní regulace platebních institucí byla zavedena zejména z důvodu, aby platební instituce podléhaly podobné regulaci jako bankovní instituce. V souvislosti s přijetím nového zákona o platebním styku však vzniká další konkurenční výhoda bank, když banky jsou oprávněny poskytovat např. službu spočívající v informování o platebním účtu či

službu nepřímého dání platebního příkazu již s účinností tohoto nového zákona, pokud jsou oprávněny provádět platební styk a zúčtování, kdežto platební instituce jsou pro poskytování daných služeb nejdříve povinny získat příslušnou licenci.

Nežádoucí odlišnost v právním postavení subjektů jsem v další části této práce našel i v postavení přímého a nepřímého účastníka platebního systému. Nepovažuji za vhodné, že platební instituce a instituce elektronických peněz nemohou být přímými účastníky platebního systému s neodvolatelností zúčtování. Nutno dodat, že dělení na přímé a nepřímé účastníky platebních systémů je charakteristické i pro provoz nových platebních systémů na mezinárodní úrovni, vývoj právní úpravy tak nesměřuje k vyrovnání právního postavení subjektů oprávněných poskytovat platební služby.

Předpoklady a poznatky popsané v celé práci jsem se přitom snažil konstruovat s přihlédnutím k ekonomickým motivacím jednání jednotlivých subjektů.

V oblasti platebních systémů jsem nastínil vývoj předmětné části hospodářské a právní integrace na evropské úrovni a právní úpravy z ní vycházející. Lze vysledovat, že v různých právních odvětvích veřejného práva zůstává i nadále trendem další integrace. Nezodpovězenou otázkou zůstává, do jaké míry je v možnostech právní regulace zvýšit bezpečnost a spolehlivost platebních systémů a nakolik je to spíše otázkou technologickou.

Za zarážející považuji zdánlivý nesoulad právní a technologické úrovně existence lhůt v tom smyslu, že stávající technologická úroveň umožňuje prakticky okamžité provedení platební transakce. Propustnost platebního systému CERTIS je cca 1

500 000 transakcí za hodinu.⁷⁴ Uzus při provádění standardních plateb je však stále takový, že příjemce, jenž je klientem jiného poskytovatele platebních služeb než plátce, obdržení platby očekává až v řádu dnů. Právní úprava zákonných lhůt obsažená v části čtvrté oddílu 2 díl 5 zákona o platebním styku se tak ve vztahu k poskytovatelům platebních služeb zdá být poměrně velkorysá.

Po dopsání této práce jsem přesvědčen, že jsem naplnil cíl stanovený v úvodu této práce. S ohledem na poměrně značný rozsah právních předpisů vážících se k vybrané právní problematice a komplexnost právní úpravy jsem se pokusil zaměřit zejména na nezbytný základ veřejnoprávní části zkoumané problematiky a poté poukázat na zajímavé či rozporné právní otázky. Diplomová práce by tak měla sloužit spíše jako úvod do předmětné problematiky, nikoliv jako vyčerpávající zdroj informací.

⁷⁴ SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3. s. 196.

Seznam použitých pramenů a literatury

ADAMOVI, K., SOUKUP, L. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86898-04-0.

BAKEŠ, M., KARFÍKOVÁ, M., KOTÁB, P., MARKOVÁ, H. a kol. *Finanční právo*. 6. upravené vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-440-7.

BÁRKOVÁ, D. *Euro - jednotná měna pro nejednotnou Evropu*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7418-217-4.

BAŽANTOVÁ, I., HRABA, Z., JUROŠKOVÁ, L. a kol. *Ekonomie regulace: Nové projevy tržních selhání a jejich řešení*. Praha: nakl. Vladimír Lelek, 2013. ISBN 80-904837-3-6.

BERAN, J., DOLEŽALOVÁ, D., STRNADEL, D., ŠTĚPÁNOVÁ, A. *Zákon o platebním styku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-369-1.

BROULÍK, J., BARTOŠEK, J. *Ekonomický přístup k právu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 80-7400-573-2.

ČERNÁ, S., PLÍVA, S. a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013.

DVOŘÁK, P. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, 2005. ISBN 80-7201-515-X.

ELLIOTT N., ODGERS J., PHILLIPS J.M. *Byles on bills of exchange and cheques*. 29th edition. Sweet & Maxwell, 2013.

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.

HAYEK F.A. *Právo, zákonodárství a svoboda*. 1. vydání. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0278-2.

JÍLEK, J. *Finance v globální ekonomice I. Peníze a platební styk*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3893-2.

JÍLEK, J. *Finance v globální ekonomice II. Měnová a kurzová politika*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4516-9.

JINDŘICHOVÁ D., HLÁDEK, T. *Závazky ze smlouvy o účtu, jednorázovém vkladu, akreditivu a inkasu v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-510-7.

JIRŮVKOVÁ, M. *Otázky platebního styku – 1. část: Rodinné listy*, 2013. ISSN 1805-0824.

JUROŠKOVÁ, L. *Bankovní regulace a dohled*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-26-1.

JUŘÍK, P. *Encyklopedie platebních karet*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0685-7.

KALABIS, Z. *Bankovní služby v praxi*. 1. vydání. Praha: Computer Press, a.s., 2005. ISBN 80-251-0882-1.

KALABIS, Z. *Základy bankovníctví*. 1. vydání. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-2650-001-8.

KOVAŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-7400-402-5.

KOVAŘÍK, Z. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 5. doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-385-1.

LIŠKA, P., DŘEVÍNEK, K., ELEK, Š. a kol. *Zákon o bankách. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2016. ISBN 80-7552-385-3.

LIŠKA, P., ELEK, Š., MAREK, K.: *Bankovní obchody*. Praha: WoltersKluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-510-8.

MÁČE, M. *Platební styk: klasický a elektronický*. 1. vydání. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1725-5.

MANNING, M., NIER, E., SCHANZ, J. *The economics of large-value payments and settlement: Theory and policy issues for central banks*. Oxford: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-957111-6.

MARVANOVÁ, M., HOUDA, M. a kol. *Platební styk*. 3. rozšířené vydání. Brno: ECON, 1995. ISBN 80-901627-2-X.

MAVROMATI, D. *The Law of Payment Services in the EU*. Alphen aan den Rijn: Walters Kluwer, 2008.

MEJSTŘÍK, M., PEČENÁ, M., TEPLÝ, P. *Bankovníctví v teorii a praxi*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 80-246-2870-7.

MILLER, G. P., CAFAGGI, F. *The Governance and Regulation of International Finance*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2013. ISBN 978-0-85793-947-0.

PATRICK, Andrew S., YUNG, M. *Financial Cryptography and Data Security: 9th International Conference, FC 2005*. Berlin: Springer, 2005. ISBN 978-3-540-26656-3.

PIHERA V., SMUTNÝ, A., SÝKORA, P. *Zákon o bankách. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-389-9.

POLIDAR, V. *Management bank a bankovních obchodů*. Praha: Ekopress, 1995. ISBN 901-991-0-0.

RAMBURE, D., NACAMULI, A. *Payment Systems: From the Salt Mines to the Board Room*. Basingstoke: Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions, 2008. ISBN 978-0-230-20250-4.

ROTHBARD, M. *Peníze v rukou státu*. Praha: Liberální institut, 2001. [ISBN 80-86389-12-X](#).

SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3.

SCHLOSSBERGER, O., SOLDÁNOVÁ, M. *Platební styk*. 3. vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2005. ISBN 80-7265-072-6.

SCHLOSSBERGER, O., SOLDÁNOVÁ, M. *Platební styk*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2007. ISBN 978-80-7265-107-8.

SOUKAL, I., DRAESSLER, J. *Základní bankovní služby a asymetrie informací z hlediska spotřebitele*. 1. vydání. Praha: Grada, 2014. ISBN 80-247-5465-9.

ŠTURMA, P., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století, III, Proměny veřejného práva*. Praha: Karolinum, 2009.

TRIFFIN, R. *The Future of the European Payments System*. Stockholm: Wicksell Lectures, 1958.

URBAN, J. *Teorie národního hospodářství*. 2., doplněné a rozšířené vydání. Praha: ASPI, a.s., 2006. ISBN 80-7357-188-9.

WANDHÖFER, R. *EU Payments Integration: The Tale of SEPA, PSD and Other Milestones Along the Road*. Basingstoke: Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions, 2010. ISBN 978-0-230-24347-7.

BANKOVNICTVÍ. *Soumrak hotovosti se nekoná*. [dat. cit. 18.3.2017]. <<http://bankovnictvionline.cz/rozhovory/soumrak-hotovosti-se-nekona>>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Platební styk. Popis systému CERTIS*. [dat. cit. 23.3.2017]. <https://www.cnb.cz/cs/platebni_styk/certis/certis_popis.html>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Základní seznamy subjektů podle typu subjektu k datu 6.3.2017*. [dat. cit. 6.3.2017]. <https://apl.cnb.cz/apljerrsdad/JERRS.WEB15.BASIC_LISTINGS_RESPONSE>

EVROPSKÁ KOMISE. *Registr expertních skupin a podobných subjektů Evropské komise. Platební komise.* [dat. cit. 27.7.2017]. <https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-reforms-and-their-progress/regulatory-process-financial-services/expert-groups-comitology-and-other-committees/payments-committee_en#documents>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Za deset let vzrostl počet bezhotovostních plateb v Česku čtyřikrát, dvě třetiny jsou bezkontaktní.* [dat. cit. 10.2.2017]. <<http://byznys.ihned.cz/c1-65437220-za-deset-let-vzrostl-pocet-bezhotovostnich-plateb-v-cesku-ctyrikrat-dve-tretiny-jsou-bezkontaktni>>

HUMPHREY, D. B., KIM, M., VALE, B. *Realizing the Gains from Electronic Payments: Costs, Pricing, and Payment Choice.* Journal of Money, Credit & Banking, 2001 <http://www.jstor.org/stable/2673882?seq=1#page_scan_tab_contents>

INVESTIČNÍ WEB. *Proč Němci tak milují hotovost.* [dat. cit. 12.9.2017]. <<http://www.investicniweb.cz/2015-6-30-proc-nemci-tak-miluji-hotovost/>>

LITAN, R. E., BAILY, M. N. *Moving Money: The Future of Consumer Payments.* The Brookings Institution, 2009. <https://books.google.cz/books?id=NZSCHb2HPEQC&pg=PA77&lpg=PA77&dq=Moving+Money:+the+future+of+consumer+payments&source=bl&ots=558zyfifuk&sig=vGr8pvCSss_hItnPoBFHbBOrBQs&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwifn46V-rrKAhUBjSwKHczaCmEQ6AEIMDAC#v=onepage&q=Moving%20Money%3A%20the%20future%20of%20consumer%20payments&f=false>

THE CONCHOLOGICAL SOCIETY OF GREAT BRITAIN AND IRELAND. *Shell money*. [dat. cit. 15.9.2017] <<http://www.conchsoc.org/interests/shell-money.php>>

Abstrakt

Tato práce je formálně členěna na 5 částí, a to úvod, kapitolu vymezující základní pojmy, kapitolu pojednávající o nejdůležitějších aspektech právní regulace poskytování platebních služeb, kapitolu věnovanou platebním systémům a závěr. Obsahem této práce je poté pojednání o problematice platebního styku zaměřující se zejména na jeho právní úpravu.

V úvodu této práce je stanoven cíl práce a povšechně vymezen rozsah zkoumané problematiky, když jsou dále také vymezeny oblasti, které práce ve velké míře neakcentuje. Základními pojmy v práci vymezenými jsou platební styk, platba, platební transakce, peněžní prostředek, platební prostředek, elektronické peníze, platební příkaz a platební služba.

Předmětná práce v mimoprávním kontextu přibližuje společenský význam platebního styku, historické souvislosti a popisuje sledované trendy vývoje ve vymezených oblastech.

Cílem práce je však zkoumat především právní rovinu předmětné problematiky. Všechny části práce proto vycházejí především z platné právní úpravy platebního styku. Z obsahového hlediska je největší pozornost věnována popisu a analýze právní úpravy poskytování platebních služeb a provozování a účasti na platebních systémech. Postupně je tak čtenář seznámen zejména se zákonnými požadavky k získání oprávnění pro výkon činnosti spočívající v poskytování platebních služeb, s rozdíly mezi jednotlivými poskytovateli a v práci jsou popsány i specifčnosti právních vztahů mezi subjekty poskytujícími platební služby a jejich typickými klienty. Z problematiky týkající se platebních systémů je zdůrazněn jejich význam, předestřena podoba a vývoj

právní úpravy vycházející především z evropského práva a nastíněn vývoj integračních procesů na evropské úrovni.

V závěrečné části práce jsou poté uvedeny závěry, k nimž lze dospět po zpracování jednotlivých kapitol, a popsána některá dílčí zjištění, ke kterým autor práce při tvorbě práce dospěl.

Abstract

This thesis is formally divided into 5 sections, which are: introduction, definition of basic terms, essay on the most important aspects of regulation of the payment services providers, chapter dedicated to payment systems and conclusion. It should argue on issues connected to payments and it is focused mainly on its regulatory part.

Introduction to the thesis sets the goal of it and defines the extent of the issues researched as well as the areas that are not accented much. The basic terms that are defined in the thesis are payment, payment relations, payment transactions, means of money, payment devices, electronic money, payment orders and payment services. This thesis contains non-regulatory issues as well as it accentuates the sociological importance of payment relations. It also shows historical connotations and describes trends which can be observed in the defined areas of exploration.

Its goal is to explore and describe mainly the regulatory part of the issue though. The core structure of all parts is therefore focused mainly on the form of legal regulation of payments in effect. The biggest focus is set on description and analysis of the regulation of activities performed by providers of the payment services. Activities that consist of running the payment system and taking part on them are also described in the thesis. Introduction to legal requirements for obtaining licence to exercise the activities of providing payment services and the differences between providers and irregularities of the legal relations between persons who provide payment services and their clients is the content of the next part.

The importance, the concept and evolution of regulation of payment systems are the most significant issues of the last analytic chapter. It includes also description of evolution of the integration process of the European states.

In the final part can be found the findings and conclusions which can be made after studying the topic.

Klíčová slova/Keywords

Právní regulace platebního styku

Platební styk, poskytovatel platebních služeb, platební transakce

Regulation of payments

Payments, payment services provider, payment transaction